

Ignis fatuus? – A székeltek
autonómiaja a nemzetközi jog
szemszögéből, kitérve a Badinter-
bizottság állásfoglalására

Jelige: SAA 341

Lezárás dátuma: **2014. 07. 13.**

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. A székhely autonómia története	7
2.1. A Magyar Autonóm Tartomány koncepciója	7
2.2. A rendszerváltás utáni autonóm törekvések	9
2.3. Az autonómia kérdése ma.....	11
3. A népek önrendelkezési joga és az autonómia kérdésköre	12
3.1. A népek önrendelkezési jogáról	12
3.2. Az autonómiáról	16
3.2.1. Az autonómia fogalma általánosságban.....	16
3.2.2. Az autonómia fogalma a nemzetközi jogban.....	17
3.3. Összefüggés a két jog között	20
4. Az alanyi jogon való jog az autonómiához	22
4.1. A székhelyek joga az önrendelkezéshez etnikumként.....	22
4.2. A székhelyek joga az önrendelkezéshez kisebbségként	25
4.3. A székhelyek autonómiához való joga öslakosként	27
5. Ignis fatuus? - az önrendelkezési jog egy más megközelítése	30
5.1. A jugoszláv háború és a Badinter-bizottság az önrendelkezési jog tükrében.....	31
5.2. A kritika kritikája – az érvelés megvédésének lehetőségei	34
5.3. Az autonómia intézményének találkozása a Badinter-bizottsággal	36
5.4. A népek önrendelkezési joga – fejlődéstörténeti értelmezés	38
6. Konklúzió	41
Felhasznált irodalom	44

1. Bevezetés

*"ez a megbecsülés nemcsak a nemzetek és államok egymás közötti viszonyában érvényesüljön, hanem saját államuk belső életében is azokkal a töredék-kisebbségekkel szemben, amelyek földrajzi vagy gazdasági helyzetüknél fogva kívülestek az új Európát formáló nemzeti egységesülésük folyamatán. S hogy ezt elérhessük, föltétlenül szükséges eme respektuson túl a becsületes jószándék is a kölcsönös közeledésre és együttműködésre, továbbá hogy egymást rendszeresen és minél szélesebb alapon megismerjük és megértjük."*¹

Edvard Beneš: Nemzetek forradalma

A dolgozatom témáját tekintve nem véletlenül esett a székely autonómiára a választásom, hiszen a kérdés mindkét érdeklődési körömet lefedi. A jövőben mind Kelet-Közép-Európával, mind a nemzetközi joggal részletesebben szeretnék foglalkozni, így a székely autonómia iránti érdeklődés ebből adódik. Ez önmagában nem indokolná azonban még a választásom, mivel az általam felvázolt metszetbe több kérdéskör is beilleszthető. Még alapszakosként a Kisebbségek az EU-n innen és túl kurzuson keltette fel az érdeklődésem a székelyek autonómiájának kérdése, amelyet a mostanra csak tovább erősödő autonóm törekvések csak fokoztak. Adott volt hát számomra, hogy ezt a témát alaposabban is megvizsgáljam.

A dolgozat célja, hogy bebizonyítsa, a székely autonómia a nemzetközi jog szemszögéből egyáltalán nem olyan reménytelen és megvalósíthatatlan koncepció (még annak ellenére sem, hogy a nemzetközi jogi dokumentumok fogalmazása korántsem egyértelmű), mint ahogy annak ellenzői állítják. Az utóbbi időben ezen elutasító felfogás miatt vált népszerűvé az autonómia kérdésének összehasonlító alkotmányjogi, illetve belső jogi (alkotmányjogi) vizsgálata, mivel a nemzetközi jog szabályaiból nem következik egyértelműen annak megvalósíthatósága. Ez az állítás kétségtől megfélel a valóságnak, azonban nem mehetünk el szó nélkül amellett sem, hogy míg a harmadik világ kérdéseiben kitartóan hivatkozunk a nemzetközi jogi elvekre, addig a fejlett államok esetében, ha népek önrendelkezéséről van szó, ezekről nem egyszer elfelejtkezünk. Való igaz, amiről Dr. Varga Attila beszélt előadásán, miszerint a székely ügy kérdése elsősorban a belső megegyezésen kell, hogy alapuljon,² ugyanakkor megfontolatlanság lenne elfelejtkezni a nemzetközi jogot

¹ Beneš, Edvard [1936]: Nemzetek forradalma, 8. o.

² Dr. Varga Attila: Autonómia törekvések Romániában, elhangzott: 2014. március 6., 18:00-19:00

érintő kérdésköréről, mivel az képezi az alapját az elgondolásnak, és a nemzetközi jog fejlődésével annak hatásairól is érdemes szót ejteni időről időre.

1904-ben – ahogy ifj. gróf Andrássy Gyula írja a marokkói válság kapcsán – még felháborítónak tetszett az, hogy „Anglia és Franciaország Egyiptom és Marokkó sorsa fölött intézkednek anélkül, hogy azokat a népeket, melyek gazdaságilag érdekelve vannak, köztük az előretörő német világhatalmat, akár kielégítették, akár megkérdézték volna”.³ A nemzetközi közösség, valamint a nemzetközi jog azonban rengeteget fejlődött azóta, hogy ezek legyenek az egyedüli kérdések ilyen eseteknél, mivel olyan elvek és koncepciók kerültek előtérbe és emelkedtek a nemzetközi jog szintjére, mint az államok területi integritásának elve vagy a népek önrendelkezési joga. Véleményem szerint az autonómiát ellenzők a népek önrendelkezési jogának esetén létező „klasszikus” nemzetközi jogi felfogásból indulnak ki, és egyáltalán nem veszik figyelembe a nemzetközi trendek, a nemzetközi jog, ezen belül pedig a népek önrendelkezési jogának fejlődését. Emiatt is kívánok felvázolni egy új típusú gondolatmenetet, amelyet a Badinter-bizottság véleményére építek. A bizottság a népek önrendelkezési jogát egy teljesen más szemszögből közelítette meg, miszerint az egy minden egyént megillető jog. Dolgozatomban a bizottság elképzelését kívánom magam is továbbfűzni, amelyet a székely autonómia kérdésköréhez kötnék.

Már dolgozatom elején hangsúlyoznám, hogy a székely autonómiájának kérdését főként a nemzetközi jog szempontjából vizsgálom. Elsődlegesnek tartom először áttekinteni a székely autonómia történetét és koncepcióit, amelyet a sajtó, valamint az erről szóló könyvek, illetve tanulmányok segítségével rekonstruálok annak érdekében, hogy a hátterét kellőképp megismerhessük. Ezt követően kívánok kitérni a népek önrendelkezési jogára, valamint az autonómia kérdéskörének vizsgálatára, amely során a két fogalmat kapcsolom össze a nemzetközi jogban a külső és a belső önrendelkezési jog fogalmán keresztül.

Ennek végeztével foglalkozom azzal, hogy megilleti-e az autonómiához való jog a székelyeket, tehát alanyi oldalról vizsgálom meg a kérdést. Itt a fejtegetésemet három részre osztottam fel: 1. a székelyeknek etnikumként való joga a népek önrendelkezéséhez, 2. a székelyeknek kisebbségként való joga a népek önrendelkezéséhez, 3. a székelyeknek őslakosként való joga az autonómiához. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a harmadik pontban azért beszélek autonómiához való jogról és nem önrendelkezéshez való jogról, mivel az őslakosok esetén levő nemzetközi jogforrásokban egyértelműen tetten érhető az autonómiához való jog jelenléte. A dolgozatomban utolsó részében vállalkozom arra, hogy

³ ifj. Andrássy Gyula gróf [1990]: Diplomácia és világháború, 23. o.

értékeljem a Badinter-bizottság véleményét a népek önrendelkezési jogának, ezen belül is az autonómiához való jognak a szempontjából. Ismeretes, hogy a Badinter-bizottság a volt Jugoszlávia területén szakadár szerb „államocskák” önrendelkezési jogáról bocsátott ki állásfoglalást, amiben az önrendelkezéshez való jogot az eddig megszokott nemzetközi jogi felfogástól egy alapjában eltérő kontextusba helyezte. Miután felvázolom ezt a koncepciót, kísérletet teszek az autonómiához való jognak a Badinter-bizottság elképzelésével való összekötésére. Ezt a fejtegetést lezárva helyezem a teljes Badinter-bizottság által felvázolt koncepciót az önrendelkezéshez való jognak egy fejlődéstörténeti értelmezésébe.

A harmadik, negyedik és ötödik fejezetnél – mivel egy nemzetközi jogi fejtegetésről van szó – a módszertanom a nemzetközi jogi források elemzését öleli fel. Mivel a Nemzetközi Bíróság Statútuma 38. cikkének (1) bekezdését széles körben irányadónak tekintik a nemzetközi jogi szakirodalomban, így én is ezt alkalmazom ezekben a részekben. Ebből következően a nemzetközi egyezményeket, a nemzetközi szokásjogot, a „civilizált nemzetek által elismert általános jogelveket, valamint a bírói döntéseket és a tudós szerzők tanításait tekintem irányadónak.⁴ Emellett azonban szemügyre veszem az ún. „soft law”-t, mivel olykor ezekkel tudok több összefüggésre is rávilágítani.

Ez a téma – habár már régóta húzódozó politikai és jogi vita – továbbra is aktuális maradt, mivel a román politikai elit egyáltalán nem kíván egyértelműen véleményt nyilvánítani a székely kérdés ügyében, ennél fogva egyértelmű megoldást sem sikerült találni rá. Ebből következően pedig mivel nem beszélhetünk megoldásról, így nem is tekinthetjük a székely autonómia kérdését „túlírt” témának. A törekvés időről időre újra erőre kap, és ahogy az az utóbbi időszakban is megfigyelhető volt újból ilyen tendencia figyelhető meg. A kérdéskör összekötése a Badinter-bizottság állásfoglalásával ráadásul az autonómia kérdéskörét is egy újabb kontextusba helyezi, amellyel talán érthetőbbé tehető annak helye a nemzetközi jogban.

⁴ A Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikkének (1) bekezdése

2. A székely autonómia története

2.1. A Magyar Autonóm Tartomány koncepciója

A közkeletű elképzeléssel ellentétben a történelemben volt arra példa, hogy a romániai magyarokat megillette az autonómia. Már Erdély XX. század előtti történelmében is találhatunk erre precedenst.⁵ Az egyik legjelentősebb eredmény ezen a téren az ún. MAT volt. A Magyar Autonóm Tartomány 1952-ben alakult meg, létrehozását már előzetesen egy közigazgatási-területi reform előzte meg, melynek során bevezették a tartomány rendszert az eddigi falu-község/város-járás-megye felosztása helyett, ami alapjául szolgált a különleges jogi státusznak. Az ötletet a Szovjetunió „sugallta” Romániának: P. Arhipov és P. Tumanov 1951. szeptember 7-én „Feljegyzés a Magyar Autonóm Tartomány létesítéséről” című memorandumot nyújtott át a román kommunista párt főtitkárának, Gheorghe Gheorghiu-Dej-nek. A memorandumban a Tartomány megalakulásának szükségességét hangsúlyozták, amelyet a lenini elvekből levezetett önrendelkezés alapján képzeltek el.⁶ A tervzetben két lehetséges elképzelést vezettek elő. Az első elképzelés Erdély területének mindegy egyötödét (a Székelyföldet és a Mezőséget) magában foglaló, kb. 1 millió lakossal rendelkező és Kolozsvár központú tartományt jelentett volna. A másik változat szerint egy homogénebb, egységesebb terület lenne inkább kívánatos, amely így a történelmi Székelyföldet célozta meg.⁷ A memorandum körül ennek megfelelően jelentős vita bontakozott ki, amely a második koncepció győzelmével ért véget,⁸ s ezt az 1952. szeptember 21-én életbe lépő új alkotmány vezette be Marosvásárhelyi központtal.⁹ Vezetője a magyar nemzetiségű Csupor Lajos lett.¹⁰

A Magyar Autonóm Tartomány központi irányítás alatt állt, szerepe mindössze a központi döntések végrehajtása volt, mégis volt azonban egy lényeges különbség, amely miatt különálló részként tartották számon: a magyar nyelvet szabadon lehetett használni a teljes

⁵ Az 1691-es Diploma Leopoldinum is ilyet keletkeztetett például.

Lipcsey Ildikó: Az autonómia Erdély történetében. A szuverenitás változatai, letöltés ideje: 2014. 03. 26. 00:19

⁶ Bottoni, Stefano [2008]: A romániai modell sajátosságai: a Magyar Autonóm Tartomány. A Ceaușescu-féle modell, a román államnacionalizmus, 246. o.

⁷ Bottoni, Stefano [2008]: Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952-1960), 21-30. o.

⁸ „19. A Román Népköztársaság Magyar Autonóm Tartománya a kompakt magyar székely lakosság által lakott területtől áll, és az Autonóm Tartomány lakossága által megválasztott, autonóm adminisztratív vezetősége van. A Magyar Autonóm Tartomány rajonjai: Csík, Gyergyó, Udvarhely, Régen, Erdőszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely, Kézdivásárhely, Maroshévíz. A Magyar Autonóm Tartomány közigazgatási központja Marosvásárhely város.”

A Román Népköztársaság Alkotmánya

⁹ Elekes Tibor [2006]: Marosvásárhely közigazgatási szerepe a XIV. századtól napjainkig, 2-3. o.

¹⁰ Bottoni, Stefano [2008]: A romániai modell sajátosságai: a Magyar Autonóm Tartomány. A Ceaușescu-féle modell, a román államnacionalizmus, 246. o.

közigazgatásban, azaz annak minden szintjén.¹¹ Ez a kulturális intézmények fellendülését is eredményezte a Magyar Autonóm Tartomány területén: megkezdte működését a Székely Színház Marosvásárhelyen, a Szentgyörgyi István Színművészeti Akadémia. Magyar nyelvű folyóiratok is jelentek meg.¹²

1956-ot követően azonban, a román nemzetiségpolitikában beállott változások miatt folyamatos atrocitások kísérték működését. A magyar vezetőket elsősorban azért vonták felelősségre, mert nem kezelték a „magyar nacionalizmus” problémáját, amely az 1956-os forradalom következtében „bontakozott ki”. Ez vezetett ahhoz, hogy 1960. december 14-én módosították a román alkotmányt, amelynek következtében a Magyar Autonóm Tartomány Maros-Magyar Autonóm Tartománnyá alakult át.¹³ Az eddigi 77,3%-ban magyar lakosságú Tartomány lakossági összetétele is átalakult. Mivel a kézdi és sepsi székely járást Brassó Tartományhoz elcsatolták, míg Sármás, Dicsőszentmárton és Marosludas, többségében románlakta járásokat idecsatolták, így a magyarok aránya 61,1%-ra csökkent. A vezető magyar és zsidó tisztségviselőket románokra cserélték le továbbá.¹⁴

A román államnacionalizmus ideológiájának növekedésével a problémák tovább fokozódtak. 1959-ben tiltottá vált a „nemzeti kisebbségek” fogalom használata, valamint a román állam „többnemzetiségű” jelenségére való utalás. Ehelyett a „román nép és az együttélő nemzetiségek” kifejezés lett az elvárt fogalmazási mód. Ezt csak felerősítette Kádár János 1958. február 23-28. között lezajlott romániai látogatása, amely során kijelentette, hogy „Magyarországnak van épp elég földje, hogy azon – testvéri egyetértésben a szomszéd népekkel felépítse a maga szocialista hazáját...”¹⁵

Ez a felfogás, habár Gheorghiu-Dej halálát követően némileg módosult, a későbbiekben újból erősödésnek indult, s az 1968-ban elfogadott új közigazgatási reform következtében a Tartományt megszüntették, helyette pedig Hargita, Kovászna és Maros megyét alakították ki. Fontos megjegyezni, hogy ezeknek a megyéknek 1977-ben 85%-a, 78,4%-a, illetve 44,3%-a volt magyar.¹⁶

¹¹ Uo.

¹² Pl. Igaz Szó, Új Élet
Uo. 247. o.

¹³ Gulyás László [2010]: A tartományi rendszer és a nemzeti kérdés Romániában (1950-1968), 171. o.

¹⁴ Bottoni, Stefano [2008]: A romániai modell sajátosságai: a Magyar Autonóm Tartomány. A Ceaușescu-féle modell, a román államnacionalizmus, 247. o.

¹⁵ Uo. 247-248. o.

¹⁶ Uo.

2.2. A rendszerváltás utáni autonóm törekvések

A rendszerváltás az autonómiára való törekvést csak felerősítette Székelyföld kérdésében. Az időszakot tekintve két korszakot érdemes kiemelni: 1. a kilencvenes évek első felét, amely időszakban kb. 10 tervezet jelent meg; és 2. a 2003-tól kezdődő szakaszt.¹⁷

Az első szakasz leginkább a Romániai Magyar Demokrata Szövetséghez (RMDSZ) köthető, hiszen ez a kérdés a párt belső ügyeire is hatással volt. 1992 októberében a párt elfogadta a Kolozsvári Nyilatkozatot, amely az autonómia-koncepció győzelmét jelentette a másik elgondolás, a kisebbségjogi és helyi önkormányzatokra alapozó felfogással szemben. Az RMDSZ harmadik kongresszusán levő program tartalmat adott ennek az elgondolásnak, és amely benyújtásra is került a román parlament számára. Ez a tervezet tulajdonképpen egy kerettörvényként szolgált volna, amely külön határozza meg az egyéni kisebbségi és a közösségi jogokat, ám ennek megvitatására nem került sor.¹⁸

Újbóli fordulópontnak az 1996-os év bizonyult az autonómia ügye számára, mivel az RMDSZ számára megnyílt a lehetőség, hogy a kormánykoalíciónak tagja lehessen, ám ez a lehetőség részleges csalódást okozott az RMDSZ-t támogatóknak. Az RMDSZ pozíciója nem kevés pozitív változást hozott a romániai magyarság számára, ugyanakkor az autonómia ügyét kevésbé támogatta.¹⁹ Részleges sikernek könyvelhető el azonban, hogy Románia a maga részére kötelezőnek ismerte el az 1201-es ET ajánlást azzal a kitéttel, hogy az ajánlás nem vonatkozik a kollektív jogokra, és „nem kötelezi a Feleket arra, hogy az említett személyek számára biztosítsák az etnikai alapú területi autonómia speciális státuszát”.²⁰

2003-ban ismét napirendre került az autonómia kérdése, mivel a közelgő uniós csatlakozás miatt megjelent a regionalizáció a román politikában, amely egy lehetőséget kínált az autonómia elérésére. Emiatt hozták létre az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsot 2003. december 13-án az RMDSZ belső ellenzékéből. Ezt követően az EMNT-n belül megalapították a Székely Nemzeti Tanácsot. A két Tanács célja az volt, hogy az autonómia kérdését még az EU-s csatlakozás előtt sikerre vigyék.²¹

2004 februárjában a Székely Nemzeti Tanács fogadta el azt a tervezetet, amelynek alapjául Csapó József 1995-ben kidolgozott székelyföldi autonómiáról szóló statútuma szolgált. A javaslatot az ellenzéki RMDSZ képviselőinek segítségével nyújtottak be a román

¹⁷ Eplényi Kata [2006]: Székelyek és autonómia – tervek a mérlegen (2002-2006), 62. o.

¹⁸ Uo. 62-63. o.

¹⁹ Márton János [2004]: Székelyföld területi autonómiája – Koncepciók és esélyek, 139. o.

²⁰ Eplényi Kata [2006]: Székelyek és autonómia – tervek a mérlegen (2002-2006), 63. o.

²¹ Uo. 66. o.

parlament számára.²² A módosított tervezet preambulumban olyan elvek és nemzetközi ajánlások vannak felsorolva, amelyek a szerző szerint alapul szolgálhatnak Székelyföld autonómiájának biztosításához. Fontos megjegyezni, hogy a javaslat Székelyföld területi autonómiáját kívánta. A tervezet jogi személyiséggel ruházta volna fel Székelyföldet mint autonóm régiót. Területe Kovászna, Hargita megyék területére, valamint Marosszék területére terjedt volna ki. A javaslat döntéshozó testületet (Önkormányzati Tanács) és végrehajtó testületet (Önkormányzati Tanács) is tartalmazott volna, valamint az anyanyelvhasználatra kiterjedő részletes szabályozást is magában foglalt. Ez a tervezet azonban elutasításra került.²³

Ebben az időszakban egy másik tervezet is kikristályosodott, amelyet Bakk Miklós és az általa vezetett szakértőcsoport dolgozott ki, és az EMNT fogadott el. Ennek második és harmadik részében esett szó Székelyföld speciális jogállásáról.²⁴ A javaslat alapján létrehozott entitás Kovászna, Hargita és Maros megyének hagyományosan Székelyföldhöz tartozó részét foglalta volna magában egy különleges státuszú Marosvásárhellyel együtt. A régió intézményeiben – a Csapó József ötletére alapuló tervezethez hasonlóan - itt is létesítettek volna egy döntéshozó, valamint egy végrehajtó testületet, ezen kívül viszont jelöltek volna ki egy elnököt és egy alelnököt is. Az autonóm jogállású entitás közigazgatásáról szóló tervezet széki és területi önkormányzatok létesítéséről is rendelkezett. Ebben is külön fejezet szólt a nyelvhasználatról, az oktatásról, valamint a művelődésről. Az állam és a Székelyföld kapcsolatát a prefektus és egy Egyeztető Testület biztosította volna, ennek hatásköre azonban nem volt tisztázva a tervezetben. Ez a javaslat is elutasításra került.²⁵

A törekvések sikertelenségéből is az látható, hogy a román politikai elit kifejezetten ellenzi a székely autonómia ötletét. Az ilyen tervezetekkel szemben két főbb érvcsoportot hoznak fel: 1. Azért törekednek a székelyek az autonómia kivívására, hogy a későbbiekben ezt ugródeszkanak használják a függetlenség kivívására. Ebből az érvrendszerből az tűnik ki, hogy az autonómiára úgy tekintenek, mint egy állomásra a függetlenségre vezető úton, nem pedig egy elérendő célra.²⁶ Ez a felfogás már a román alkotmányban is tetten érhető. Annak 1. cikk (1) bekezdése szerint Románia szuverén, független, egységes és feloszthatatlan állam.²⁷ 2. A székelyek számára nincs olyan nemzetközi jogi dokumentum, amely alapján autonómiára

²² Márton János [2004]: Székelyföld területi autonómiája – Konceptiók és esélyek, 143. o.

²³ Eplényi Kata [2006]: Székelyek és autonómia – tervek a mérlegen (2002-2006), 67-68. o.

²⁴ Márton János [2004]: Székelyföld területi autonómiája – Konceptiók és esélyek, 154. o.

²⁵ Eplényi Kata [2006]: Székelyek és autonómia – tervek a mérlegen (2002-2006), 68-70. o.

²⁶ Dr. Varga Attila: Autonómia törekvések Romániában, elhangzott: 2014. március 6., 18:00-19:00.

²⁷ „România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.”

Románia alkotmányának 1. cikk (1) bekezdése

jogosultak lennének, se a nemzetközi jogban, se a belső jogban.²⁸ Erről a további fejezetekben fogok bővebben írni.

2.3. Az autonómia kérdése ma

Az utóbbi években az autonóm törekvések újból erőre kaptak. Romániát még 1998-ban osztották fel nyolc régióra, amely koncepciónak köszönhetően Erdély területén három régió jött létre. Ez a nyolcrégiós felosztás azonban ideiglenes megoldásként került bele Románia Európai Unióhoz való csatlakozási szerződésébe, amelyet sem a Tăriceanu-kormány, sem a Boc-kormányok nem tudtak megvalósítani. Victor Ponta kormánya azonban azt foglalta kormányprogramjába, hogy közigazgatási hatásköröket biztosít a régióknak. Az RMDSZ 2013 márciusában kijelentette, hogy az országos regionális átszervezésében jó kiindulópontnak tekintik a korábban benyújtott törvénytervezetüket, amely Hargita, Kovászna és Maros megyét foglalná így magában nagyrészt.²⁹ Az RMDSZ elnöke, Kelemen Hunor ekkor arról is beszélt, hogy a kérdést nem elsősorban etnikai, hanem sokkal inkább gazdasági, szociális dimenzióban kell értelmezni.³⁰ A Székely Nemzeti Tanács azonban azt közölte, hogy a három megye által alkotott régió elfogadhatatlan lenne, véleménye szerint ugyanis le kell választani azokat a területeket, amelyek még az 1958-es megyésítéskor kerültek a három megyéhez. Ezzel a koncepcióval ugyanis nem 57%-os lenne a magyarok aránya, hanem 73,5%-os.³¹

Ezekre a tervezetekre azonban a válaszok továbbra is elutasítóak voltak, ráadásul a közigazgatási reformhoz szükséges alkotmánymódosításról tárgyaló román parlamenti bizottság elvetette azt az indítványt is, amely lehetővé tette volna, hogy egyes hagyományos térségek különleges státuszt kaphassanak.³² Ennek következtében lángolt fel újra a már akkor is erősödő autonómiáért folytatott érdekérvényesítés. Ennek egyik legjelentősebb lépése a 2013. október 27-én zajlott „Székelyek menete”, amely során a szervezők szerint 120 ezren, míg a román hatóságok szerint 15 ezren vettek részt.³³ Ezt a demonstrációt világszerte több

²⁸ Dr. Varga Attila: Autonómia törekvések Romániában, elhangzott: 2014. március 6., 18:00-19:00.

²⁹ Szatmár.ro: Átalakítás előtt Románia régiói, 2013. március 5., letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45.

³⁰ Pap Szilárd István: Az RMDSZ felvette a kesztyűt régióügyben, 2013. március 5., letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

³¹ Szatmár.ro: Átalakítás előtt Románia régiói, 2013. március 5. , letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

³² Románia: Nem kapnak különleges státust a hagyományos térségek, 2013. június 8. , letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

³³ Parameter.sk: Székelyek menete: Békés tömegdemonstráció, 2013. október 27. , letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

más kisebb szimpátiatüntetés és más akció is kísérte.³⁴ Jól mutatja azonban az autonómiaellenes törekvéseket Victor Ponta válasza a megmozdulásra: "Nem tudunk és nem is akarunk mást tenni, mint betartani az európai gyakorlatot és Románia alkotmányát".³⁵ Az autonómia kérdése ebből következően függőbben van, mivel még mindig nincs konkrét és biztos tervezet a lehetséges közigazgatási reformról, azonban ezek a reakciók az autonómia ügye szempontjából nem sok jóval kecsegtetnek.

3. A népek önrendelkezési joga és az autonómia kérdésköre

3.1. A népek önrendelkezési jogáról

Vitatott a szakirodalomban, hogy a görögöknél, illetve az ókori zsidó és keresztény kultúrában találhatunk-e már nyomokat a népek önrendelkezési jogának jelenlétére.³⁶ Antonio Cassese szerint viszont már a felvilágosodás korában egyértelműen tetten érhető az Amerikai Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatában, illetve a francia forradalom kapcsán 1790 körül, majd magában az 1793-as francia alkotmány XII. cím második cikkében.³⁷ Nem elfelejtendő azonban, hogy ezt a politikai elvet arra használták fel, hogy megindokolhassák különféle területek elfoglalását. Erre a történelemben remek példa számunkra Belgium elfoglalása.³⁸ A francia forradalmat követően azonban a XIX. század kiváló táptalajt nyújtott a népek önrendelkezésének szárba szökkenésére: a politikai elv sikere kifejeződik a nacionalista mozgalmakban, de főleg a német és az olasz egység megvalósulásában.³⁹

Az I. világháború ezt követően jelentős löketet adott az elv fejlődésének Lenin és Wilson képében. Lenin volt az első, aki a nemzetközi közösség előtt nyíltan beszélt a népek önrendelkezéséről mint jogról.⁴⁰ Már 1913-ban készített egy pamfletet Sztálinnal közösen, azonban ezt az elméletet teljes képében 1915 és 1916 júliusa között fejlesztethette ki. Szerinte

³⁴ Kitekintő: Európában és Észak-Amerikában is utcára vonultak a székelyekért, 2013. október 28. ., letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

³⁵ HVG: Székelyek menete: ironizált a román kormányfő az MTI szerint, 2013. október 28., letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

³⁶ Hilpold, Peter [2006]: The Right to Self-determination: Approaching an Elusive Concept through a Historic Iconography, 28. o.

³⁷ „renonce solennellement à réunir à son territoire des contrées étrangères, sinon d’après le vœu libremenet émis de la majorité des habitants, et dans le cas seulement où les contrées qui solliciteront cette réunion ne seront pas incorporées et unies à une autre nation, en vertu d’un pacte social exprimé dans une constitution antérieure et librement consentie”

Az 1793. évi francia alkotmány XII. címének második cikke

³⁸ Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, 12. o.

³⁹ Thüerer, Daniel – Burri, Thomas [legutóbb frissítve: 2008 decembere]: Self-Determination, 2. pont

⁴⁰ Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, 14-15. o.

ez az elv a népek felszabadításának eszköze, amely lehetővé teszi a különféle nemzeti és etnikai csoportok függetlenségét, és amely elv helyet is kapott az 1918-ban elkészített szovjet alkotmányban is.⁴¹ Lenin azonban továbbgondolta a népek önrendelkezési jogát,⁴² mivel csak egy eszközt látott benne a permanens forradalom terjesztésében.⁴³ Woodrow Wilson koncepciója részben ennek hatására alakult ki. Clemenceau szerint Wilson rosszabb volt, mint maga Isten, hiszen Istennek csak tíz pontja volt, míg Wilsonnak tizennégy,⁴⁴ mégis jelentőset alkotott a népek önrendelkezési jogának szempontjából. Ausztria-Magyarország és az Oszmán-Török Birodalom népeinek szabad fejlődésével a népek önkormányzathoz való jogát, Közép-Európa határainak az etnikai határokhoz való igazítását és a gyarmati igények rendezését irányozta elő.⁴⁵ Véleménye szerint:

„Egy nyilvánvaló elv hatja át a programot, amelyet itt felvázoltam. Ez az igazságosság elve, minden nép és nemzetiség számára, valamint joguk ahhoz, hogy egyenlő szabadság feltételekkel és biztonságban éljenek együtt, akár erősek, akár gyengék.”⁴⁶

Nem mondhatjuk azonban, hogy ezzel jogként vonult volna be a nemzetközi közösség tudatába, mivel a két világháború között is csupán politikai doktrínaként létezhetett tovább. Erre remek példa az Åland-szigetek ügye, ahol a vitában eljáró ad hoc bizottság kinyilvánította, hogy a népek önrendelkezési joga nem vált részévé a nemzetközi jognak, továbbra is csupán politikai doktrína maradt.⁴⁷ A bizottság azonban megállapított egy kivételt arra az esetre, ha a kisebbségek elnyomástól szenvednek, mivel az állam nem biztosít számukra megfelelő garanciákat a vallási, nyelv és társadalmi szabadság érvényesülésére. Ilyen esetben ugyanis elszakadhatnak az elnyomó államtól.⁴⁸

⁴¹ Uo. 17. o.

⁴² Miklósné Zakar Andrea [2009]: A belső önrendelkezés dilemmái, 68. o.

⁴³ „Let us examine the argument from the standpoint of theory; which should be put first, the right of nations to self-determination, or socialism? Socialism should.”

Pravda: The Revolutionary Phrase, 7. pont, letöltés ideje: 2014.03.26., 00:19

⁴⁴ „Wilson elnök a maga Tizennégy pontjával rosszabb, mint az úristen, mert a jó istennek csak tíz pontja volt.”

G. Wells, H. [2004]: The Outline of History: The Roman Empire to the Great War, 627. o.

⁴⁵ Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, 19-23. o.

⁴⁶ Miklósné Zakar Andrea [2009]: A belső önrendelkezés dilemmái, 67. o.

⁴⁷ Hannum, Hurst [1992]: Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination, 29. o.

⁴⁸ „It had hoped that, in the very special case under consideration, in which right appears so evident, and in which the wishes of the population have been expressed with such unusual unanimity, the League of Nations would have filled, at least on this occasion the rôle of the champion and defender of right, and thus, by its first decision, would have proclaimed the dawn of a new international order.”

Decision of the Council of the League of Nations on the Åland islands inculind Sweden's protest, 1921

A népek önrendelkezési joga legelső alkalommal az ENSZ Alapokmányban került rögzítésre, amely azonban nem szerepelt eredetileg az Alapokmányban, csak a végső verziójába került bele.⁴⁹ Fontos megjegyezni, hogy az Alapokmányon belül nemcsak az 1. cikk (2) bekezdése utal⁵⁰ az önrendelkezésre a nemzetek közötti baráti kapcsolatok kialakításának eszközeként, amelyet összeköt a szuverén egyenlőség elvével, hanem az 55. cikk is a gazdasági és szociális együttműködéssel összefüggésben⁵¹. Fontos azonban megjegyezni, hogy az ENSZ Alapokmány csupán a népek önkormányzathoz való jogát foglalja magában, míg az elszakadáshoz való jogot egyáltalán nem.⁵²

Ebből nőtt ki a későbbiekben a népek önrendelkezési joga mint a dekolonizáció eszköze. Az ENSZ Közgyűlése 1960. december 14-én fogadta el a „Nyilatkozat a gyarmati országoknak és népeknek nyújtandó függetlenségről” című határozatát, amelyben kinyilvánította: „Minden népnek joga van az önrendelkezésre, s ennek a jognak az értelmében szabadon határozza meg a politikai helyzetét és valósítja meg gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődését.”⁵³ Egy nappal később, december 15-én fogadtak el egy újabb közgyűlési határozatot, amely azokat a módozatokat írja elő az önkormányzattal nem rendelkező területekre, amelyekkel eljuthatnak a teljes önrendelkezéshez.⁵⁴ Ez a gondolatmenet tükröződik a Nyugat-Szahara ügyének kapcsán is a hágai Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményében, amikor az 1514 (XV.) számú határozatra alapozza gondolatmenetét.⁵⁵

Egy másik irány is kibontakozott azonban a dekolonizáció problémakörének megoldása után, s ez az 1966-os Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi

⁴⁹ Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, 37-50. o.

⁵⁰ „To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;”

ENSZ Alapokmány 1. cikk (2) bekezdés

⁵¹ „With a view to the creation of conditions of stability and well-being which are necessary for peaceful and friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, the United Nations shall promote:”

ENSZ Alapokmány, 55. cikk

⁵² Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 48. o.

⁵³ „2. All peoples have the right to self-determination; by virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.”

⁵⁴ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 48. o.

⁵⁵ „Analysis of this resolution, as the Court has already pointed out, shows that the two questions contained in the request have been put to the Court in the context of proceedings in the General Assembly directed to the decolonization of Western Sahara in conformity with resolution 1514 (XV) of 14 December 1960.”

Western Sahara Advisory Opinion, 85. pont

Egyezségokmányának közös 1. cikk (1) bekezdésében érhető tetten.⁵⁶ Ehhez kapcsolódva 1970-ben az ENSZ Közgyűlés hozta meg a „Nyilatkozat az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban levő baráti kapcsolatait és együttműködését szabályozó nemzetközi jogi elvekről” című határozatát, amelybe belefoglalták a népek önrendelkezési jogát, amelyet minden államnak köteles tiszteletben tartania.⁵⁷ Az ötödik pont kiterjesztette az „idegen elnyomás, uralom és kizsákmányolás” alatt levő népekre az önrendelkezési jogot.⁵⁸

A bírósági gyakorlat is tükrözi a népek önrendelkezési jogának jogias szemléletét. A Namíbia ügyben a hágai Nemzetközi Bíróság hangsúlyozza azokkal a területekkel szemben is, amelyek nem rendelkeznek önkormányzattal.⁵⁹ Ugyanezt az állítást a Bíróság megerősítette a Nyugat-Szahara-ügyben is. A Kelet-Timor-ügy egy újabb lépést jelentett a témával kapcsolatban. Ebben megállapította, hogy „vitathatatlan Portugáliának az az állítása, mely szerint a népek önrendelkezési jogának erga omnes hatálya az ENSZ Alapokmányából és gyakorlatából következik”⁶⁰, ráadásul külön kiemelésre került az elv is.⁶¹ Érdekes még az esetjog kapcsán megemlíteni a Koszovóról szóló tanácsadó véleményét a hágai Nemzetközi Bíróságnak. Ebben a véleményben a Bíróság kimondta, hogy Koszovó függetlenségének egyoldalú kinyilatkoztatása nem minősül a nemzetközi jog megsértésének,⁶² amellyel Koszovó számára egy máig bizonytalan helyzetet eredményezett a nemzetközi közösségen belül.

⁵⁶ „All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.” A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 1. cikk (1) bekezdése

⁵⁷ Shaw, Malcolm N [2008]: Nemzetközi jog, 220. o.

⁵⁸ „(e) the principle of equal rights and self-determination of peoples”

Az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban lévő baráti kapcsolatait és együttműködését szabályozó nemzetközi jogi elvekről szóló 2625. (XXV.) számú nyilatkozatának preambuluma

⁵⁹ Shaw, Malcolm N. [2008]: Nemzetközi jog, 221. o.

⁶⁰ Case concerning East Timor, 105-106. o.

⁶¹ Shaw, Malcolm N. [2008]: Nemzetközi jog, 221. o.

⁶² „The Court has concluded above that the adoption of the declaration of independence of 17 February 2008 did not violate general international law, Security Council resolution 1244 (1999) or the Constitutional Framework. Consequently the adoption of that declaration did not violate any applicable rule of international law.”
Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo, 122. bekezdés

3.2. Az autonómiáról

3.2.1. Az autonómia fogalma általánosságban

Az autonómia elnevezése két görög szóból származik: az auto (ön) és a nomos (törvény, szabály) összeolvadásából. Manapság három fő tudományterületen használatos a kifejezés: a filozófiában (itt először Machiavelli használta), a természettudományok területén, valamint a jogi-politikatudományi területen. Amíg az első és a második területen többé-kevésbé egységes fogalommagyarázatokkal szembesülhetünk, addig a harmadik dimenzióban már akadnak különbségek.⁶³

Rudolf Bernhardt rögtön kétféle autonómiát különböztet meg. A tágabb meghatározás szerint az autonómia egy egyén vagy egy entitás autonóm meghatározása, illetve képessége, hogy a saját ügyeit külső behatás nélkül kezelje. A szűkebb meghatározása már a kisebbségvédelemre és a kisebbség önrendelkezésére utal, így pedig az emberi jogok kérdésköréhez is köthető. Luis B. Sohn az autonómiát inkább önkormányzásnak tekinti – élesen elkülönítve a függetlenségtől és teljes önrendelkezéstől –, amely lehetővé teszi egy régióban bizonyos speciális kérdéskörök esetében közvetlen kontroll gyakorlását, miközben egy nagyobb politikai entitás visszatartja a közös érdekek szolgálatában a hatalom egy részét. Hurst Hannum definíciójában már kitér a személyi és politikai autonómiára is. Eszerint mindkettőnek az a feladata, hogy megóvja és támogassa azokat az értékeket, amelyek hozzáférhetetlenek a társadalom többi része számára törvényesen.⁶⁴ Markku Suksi a kérdést meglehetősen absztrakt módon közelíti meg: eszerint egy egységes államban jelen van egy aszimmetrikus entitás, amely rendelkezik bizonyos önálló jogokkal, ám az állami rendszertől továbbra is függőben marad.⁶⁵

Négy főbb típust különíthetünk el az autonómiák között: a személyi autonómiát, a kulturális autonómiát, a funkcionális autonómiát és a területi autonómiát. 1. A vérségi elv alapján működő személyi autonómia a kisebbségi csoportokhoz tartozó individuumok számára nyújthat különféle többletjogosultságokat. 2. A kulturális autonómia adja meg a lehetőséget egy kisebbség vagy csoport számára, hogy maga határozza meg kulturális ügyeit „autonóm módon”. 3. A funkcionális autonómiával válik lehetségessé, hogy különféle állami szerepeket és jogokat ruházzanak át kisebbségi csoportok magánszervezetei számára. Így kaphat egy kisebbség lehetőséget arra, hogy az oktatás, a média vagy épp a vallási ügyeibe

⁶³ Miklósné Zakar Andrea [2010]: Autonómia: elmélet és gyakorlat, 75. o.

⁶⁴ Uo, 76. o.

⁶⁵ Suksi, Markku [legutóbb frissítve: 2011 márciusa]: Autonomy, 1. pont

beleszólhasson. 4. A területi autonómia – mint ahogy azt neve is mutatja – egy adott területen teremti meg az autonómiát, s ezzel pedig az önszerveződés, öngazgatás lehetőségét.⁶⁶ Amennyiben Székelyföld kérdéskörét akarjuk beleilleszteni ebbe az osztályozási rendszerbe, akkor, a négy kategóriát végignézve, egyértelmű, hogy egy területi típusú jogi entitás megalkotásáról beszélhetünk. Itt is egy területről van szó, ahol az ott élő lakosság egy sajátos önkormányzást szeretne, tehát ez jócskán túlmutat mind a személyi, mind a kulturális és mind a funkcionális autonómián.

Kiemelendő azonban a kérdést tekintve, hogy a területi autonómiával nem jár automatikusan egy kisebbségvédelmi funkció. Ha az adott térségben több etnikum is él, de egy kisebbség sem alkot a területen többséget, akkor a régió egy sajátos autonómiával ruházható fel. Speciális esetekben egy megosztott autonómia is lehetővé válik, ha egy olyan térségről van szó, ahol a nagy létszámú kisebbségi csoport úgy él együtt a többségi lakossággal, hogy földrajzi elhatárolásuk lehetetlen lenne egymástól egyébként.⁶⁷

3.2.2. Az autonómia fogalma a nemzetközi jogban

Nemzetközi jogilag az autonómia fogalmát ennél csak nehezebb tisztázni, mivel nem beszélhetünk igazán olyan nemzetközi szokásjogról vagy nemzetközi egyezményről, esetleg más dokumentumról, amely a területen egyértelműen kikristályosítaná a fogalmat. Ezzel kapcsolatban konkrét nemzetközi jogi eredményekről a 90-es évektől számolhatunk be, ahol tényleges és konkrét utalás is történik rá.

Az első világháború előtt már jelentős mennyiségű példát találhatunk autonómiákra a történelemben, azonban ennek fogalmi és jogi fejlődését a világégést követően érhetjük csak tetten. Fontos megjegyezni, hogy itt sem beszélhetünk egységes egyezményekről, hanem csupán példákról (pl. Kelet-Karélia).⁶⁸ Fontos lehet számunkra azonban az Állandó Nemzetközi Bíróság joggyakorlata. 1937-ben a Kréta és Szamosz világítótornyainak ügyében megjegyezte, hogy az államnak joga van aktusokat végrehajtani a területén belüli entitások nevében, amíg van legalább politikai kapcsolat az állam és a területén belüli entitás között.⁶⁹ Egy ennél fontosabb ügy, a Memel-vidék Statútumának értelmezésével kapcsolatos ügy

⁶⁶ Miklósné Zakar Andrea [2010]: Autonómia: elmélet és gyakorlat, 82-85. o.

⁶⁷ Ibid. 85. o.

⁶⁸ Suksi, Markku [legutóbb frissítve: 2011 márciusa]: Autonomy, 9. pont

⁶⁹ „[t]he wide forms of autonomy conferred on the territories in question could only be taken into consideration for the solution of the present dispute, if they justified the conclusion that the autonomous territories were already, at the date of the contract, detached from the Ottoman Empire to the extent that every political link between them and the Sublime Porte had been severed, so that the Sultan had lost all power to make contracts in regard to them” Kréta és Szamosz világítótornyainak ügye, 36. bekezdés

azonban nagyobb hangsúlyt kaphat a téma szempontjából. Ebben az Állandó Nemzetközi Bíróság a memeli entitás „hatalmát” úgy írja körül, hogy a memeli autonómia csak azokon a korlátain belül működhet, amelyet kifejezetten körülírtak számára.⁷⁰ Fontos megjegyezni, hogy az Állandó Nemzetközi Bíróság elé került Kelet-Karélia ügye is, azonban itt képtelen volt tanácsadó véleményt alkotni, mivel Szovjet-Oroszország megtagadta az eljárásban való részvételt.⁷¹

A II. világháborút követően sem beszélhetünk jelentős eredményekről, hiszen annak következményeként nem az autonómia kérdése felé fordultak, sokkal inkább az általános emberi jogok kérdése foglalkoztatta a nemzetközi jogászokat.⁷² Kifejezetten a 90-es évektől beszélhetünk újból az autonómia felbukkanásáról. Ez főképp a 90-es évektől jellemző, mivel ettől az időszaktól kezdve datálhatjuk azt, hogy az államok egy jelentős része az autonómiát már nem az elszakadás előtti közvetlen lépésként értelmezi, hanem sokkal inkább egy olyan garanciaként, amely kulcsa egy többetnikumú állam létezésének. Ebben az időszakban kap valódi autonómiát Dél-Tirol és Skócia is.⁷³

A nemzetközi jog ezen fejlődése főképp az Európa Tanács és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBESZ) munkájában érhető tetten. Az EBESZ Koppenhágában elfogadott dokumentuma 1990-ben már megemlíti az autonómiát, de ekkor csak úgy, mint rendelkezésre álló lehetőséget, amely védelméül szolgálhat a kisebbségi identitás védelmének, de nem rögzíti jogként. Ebből indul ki az EBESZ által kibocsátott „Lundi Ajánlások a nemzeti kisebbségek hatékony részvételéről a közéletben” című dokumentuma 1999-ben, amely foglalkozik az autonómia kérdéskörével. Kifejti az EBESZ területi autonómiára vonatkozó álláspontját, ugyanakkor ajánlást fogalmaz meg a személyi és kulturális autonómiával kapcsolatban is. Jelentősebb előrehaladásnak tekinthető azonban az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201-es ajánlása, amely szerint azokban a régiókban, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak, jogukban áll, hogy sajátos helyzetüknek megfelelően és összhangban az állam jogrendszerével helyi vagy autonóm közigazgatási szervekkel vagy különleges státusszal rendelkezzenek. Az Európa Tanács Közgyűlése által 1997-ben elfogadott Regionális Autonómia Európai Chartája szerint az autonóm régióknak egy állam struktúráján belül olyan helyi szokásokkal kell rendelkezniük, amelyek a nemzeti hagyományoktól különböznek. Ehhez kapcsolódik a 2003-ban elfogadott 1334-es számú

⁷⁰ Interpretation of the Statute of the Memel Territory, 48-50. bekezdés

⁷¹ Suksi, Markku, [legutóbb frissítve: 2011 márciusa]: Autonomy, 9. pont

⁷² Uo.

⁷³ Miklósné Zakar Andrea [2010]: Autonómia: elmélet és gyakorlat, 78. o.

határozat is, amely példaként állítja elő a működő autonómiákat mint az etnikai konfliktusok megoldásának lehetséges eszközeit.⁷⁴

Mivel Székelyföld kérdését egyértelműen a területi autonómia kategóriájába helyeztük, érdemes kitérni a nemzetközi szokásjog kérdéskörére. Mivel a szokásjog két fő részre osztható (állami gyakorlat és opinio iuris), így azokat külön-külön vizsgálom meg. Az állami gyakorlat esetén elegendő csak végigpásztázni a világon létező területi autonómiákat: Feröer-szigetek, Grönland, Korzika, Man-sziget, Csatorna-szigetek, Baszkföld, Katalónia, Galícia, Skócia, Wales, Dél-Tirol, Valle d'Aosta és a belgiumi németek is beleilleszthetők az állami gyakorlat körébe. Ezt a gyakorlatot a Tatársztán-ügyben és Québec státuszával kapcsolatos ügyben is megerősítik.⁷⁵ Felvetődhet az esetleges kérdés, hogy tekinthető-e az államok belső joga is szokásjogi szabályok alapján állami gyakorlatnak. Amennyiben megnézzük az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága által 1871-ben eldöntött Scotia ügyet, akkor valószínűsíthető, hogy igen. Maga a jogvita egy amerikai hajóval volt kapcsolatos, amelyet egy brit hajó a nyílt tengeren süllyesztett el. A bíróság az ügyben úgy találta, hogy a hajózási eljárásról szóló brit törvény a nemzetközi szokás alapjának tekinthető, hiszen a többi állam gyakorlatilag ugyanazt alkalmazta. Ennek értelmében pedig az amerikai hajó mulasztást követett el azzal, hogy nem adta le az adott helyzetben szükséges jelzéseket.⁷⁶

Az opinio iuris már ennél problémásabbnak tekinthető. Az államok ugyanis azért viselkednek meghatározott módon, mert meggyőződésük, hogy az rájuk nézve kötelező. A Bíróság viszont mind a genfi egyezmények kapcsán, mind a Nicaragua-ügyben megállapította, hogy nem elegendő a kialakult gyakorlat, hanem azt a meggyőződést is meg kell mutatniuk, hogy ezt a gyakorlatot egy jogi szabály létezése kötelezővé teszi. Létezik azonban egy olyan elmélet is, amely szerint az opinio iuris létezése lényegében az állami gyakorlatból vezethető le, így helyezhető az materiális keretek közé.⁷⁷ Amennyiben ennek segítségével vizsgáljuk meg az autonómia kérdéskörét, nem válik számunkra egyértelművé egy nemzetközi szokásjog léte, mivel még mindig számos olyan terület van, ahol habár jelentős kisebbség él, az autonómia nem érvényesül.

Úgy gondolom, hogyha beszélhetnénk is az autonómia esetén szokásjogról az meglehetősen minimalista lenne csupán. Az autonómiához való jog tartalma ugyanis – mivel gyakorlatilag meghatározhatatlan, hogy teljes egészében milyen részjogosítványok tartoznak pontosan ide – nehezen definiálható. Ha megnézzük az állami gyakorlatot, szintén erre

⁷⁴ Uo. 78-80. o.

⁷⁵ Suksi, Markku [legutóbb frissítve: 2011 márciusa]: Autonomy, 24. pont

⁷⁶ Shaw, Malcolm N. [2008]: Nemzetközi jog, 92. o.

⁷⁷ Uo. 94-96. o.

juthatunk. Egy autonómiához tartozó jogosítványok nagyban függhetnek véleményem szerint a keletkezési körülményektől és a felektől is. A nemzetközi jog így tehát csupán csak egy alapot kell, hogy képezzen az autonómia számára, a részletszabályok – ebből következően – nem a nemzetközi jogra kell, hogy tartozzanak.

3.3. Összefüggés a két jog között

Ahogy láttuk, a népek önrendelkezése egy meglehetősen nehezen értelmezhető jog, így nem is véletlen, hogy annak összetettsége miatt a nemzetközi jogászok megpróbálták elkülöníteni az abban rejlő bizonyos elemeket.⁷⁸ Ennek következtében alakult ki a külső önrendelkezési jog, illetve a belső önrendelkezési jog elkülönítésének koncepciója. A belső önrendelkezési jog jelenti a nép politikai vagy gazdasági önrendelkezését, amelyet annak alanya saját akaratából következően valósít meg. Ez alapján arra juthatunk, hogy aki jogosult a népek önrendelkezési jogára, ezen belül is a belső önrendelkezésre, az jogosult arra, hogy részt vegyen a politikai vagy gazdasági döntéshozatalban.⁷⁹ A külső forma ezzel szemben a népek joga a szuverén megválasztásához, vagy az elszakadáshoz köthető, és amelynek három dimenzióban lehet értelme: 1. a gyarmati népek esetében, ahol az elszakadás jogát jelenti, 2. idegen katonai uralom alatt élő népek esetében, 3. népcsoportok esetében, amelyeket akadályoznak a kormányzati és az egyéni emberi jogok gyakorlásában.⁸⁰ Amennyiben alaposabban megvizsgáljuk az önrendelkezési jog e két megközelítését, problémás lehet számunkra az autonómia kérdéskörének beillesztése bármelyik kategóriába.

Miklósne Zakar Andrea (Miklósne Zakar, 2009) az autonómiát egyértelműen a belső önrendelkezési jog szemszögéből közelíti meg. A belső formán belül három típust különít el: 1. a demokráciát egy homogén államon belül, 2. autonómiát vagy föderalizmust egy népcsoport számára egy demokratikus államon belül, illetve 3. autonómiát vagy föderalizmust egy csoport számára egy nem demokratikus államon belül.⁸¹ Nem meglepő, hogy ilyen csoportosítást alkalmaz. Az autonómiának van egy olyan jogi aspektusa, amelyben az autonómiát megillető nép érvényesítheti akaratát a politikai és gazdasági döntéshozatalban. Az autonómia egyértelműen arra formál igényt, hogy az adott közösség maga hozza létre és alakítsa társadalmát.⁸² Ebbe beletartozhat a nyelvi kérdés, ehhez érthető a helyi adók kivetése, és ezek egyértelműen a belső önrendelkezési jog kategóriájába esnek.

⁷⁸ Miklósne Zakar Andrea [2009]: A belső önrendelkezés dilemmái, 65. o.

⁷⁹ Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, 101. o.

⁸⁰ Miklósne Zakar Andrea [2009]: A belső önrendelkezés dilemmái, 65. o.

⁸¹ Uo.

⁸² Miklósne Zakar Andrea [2009]: Autonómia: elmélet és gyakorlat, 85-86. o.

Amennyiben viszont Kardos Gábor (Kardos, 2010) állásfoglalását vesszük szemügyre, akkor arra juthatunk, hogy a könyv egy külső önrendelkezési jogi felfogást követ ennek kapcsán.⁸³ Ha megnézzük ugyanis a külső önrendelkezési jog magyarázatát, akkor a „Nyilatkozat az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban levő baráti kapcsolatait és együttműködését szabályozó nemzetközi jogi elvekről” című közgyűlési határozatból vett idézethez jutunk, amely szerint a

„Szuverén és független állam létrehozása, független államhoz való szabad csatlakozás vagy az azzal való egyesülés, vagy bármilyen más, a nép által szabadon meghatározott politikai státusz létesítése a nép önrendelkezési joga megvalósításának formái.”⁸⁴

A szerző ezt a mondatot kifejezetten a külső önrendelkezési jog kérdéskörében hozza fel. Ebből az következik, hogy a külső jogot háromféleképpen gyakorolhatja egy állam, amelyből az első kettő van egyértelműen meghatározva, míg a harmadik egy nyitott végű felsorolást jelent. Ebből az következik, hogy a határozat gyakorlatilag bármilyen más lehetséges formát elképzelhetőnek tart. Amennyiben ragaszkodunk ehhez a felfogáshoz, akkor ez annyit jelent számunkra, hogy a „bármilyen más, a nép által szabadon meghatározott politikai státusz létesítése” kategóriába az autonómia is beletartozhat. Ez így pedig annyit tesz, hogy a népek önrendelkezési jogán belül fellelhető az autonómiához való jog is. Ezt az értelmezést Siksu tanulmánya is megerősíti.⁸⁵

Fontos megjegyezni, hogy a határozat elkészítésekor a nyugati államok nyomására kerültek bele a belső önrendelkezési jog elemei a határozatba, a szocialista tömb államai azonban kifejezetten ellenezték azt, hogy a belső önrendelkezési jogot univerzális jogként foglalják bele a nemzetközi jogi dokumentumba. A szövegben érződik, hogy a külső önrendelkezési jog mintha elsődleges lenne a belső önrendelkezéssel szemben.⁸⁶

Véleményem szerint annyira nem okoz meglepetést egy ilyen ellentmondásosság, hiszen a belső és a külső önrendelkezési jog elkülönítése meglehetősen önkényes elhatárolás a nemzetközi jogászok által, mivel ezzel egy elég nehezen értelmezhető és számtalan téren vitás jogot próbálnak iránymutatónan ízekre szedni. Ahogy láthatjuk, ez a megközelítés, mivel sarkított, nem feltétlenül lesz alkalmas arra, hogy bizonyos „hibrid jogi jelenségeket” mint az

⁸³ Kardos Gábor – Lattmann Tamás szerk.[2010]: Nemzetközi jog, 43. o.

⁸⁴ „The establishment of a sovereign and independent State, the free association or integration with an independent State or the emergence into any other political status freely determined by a people constitute modes of implementing the right of self-determination by that people.”

⁸⁵ Suksi, Markku: Autonomy [legutóbb frissítve: 2011 márciusa], 23. pont

⁸⁶ Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, 112-120. o.

autonómia el tudjunk benne helyezni egyértelműen, csakis akkor, ha az autonómiát részjogosítványaira bontjuk. Amennyiben ezt tesszük, nem lehet probléma, hogy mind a belső, mind a külső önrendelkezési jogon keresztül levezethessük az autonómia koncepcióját az önrendelkezési jogon belül, ahogy az itt meg is történt.

4. Az alanyi jogon való jog az autonómiához

A fentebb tisztázottak alapján újabb kérdés megválaszolásához érkezünk: joga lehet-e a székelyeknek az autonómiához? Ennek megválaszolására több lehetőséget is meg kell vizsgálnunk. Elsőként azt kell megnéznünk, joga van-e a székelyeknek az önrendelkezési joghoz etnikumként, másként átfordítva a kérdést: tekinthetjük-e a székelyeket etnikumnak? Egy újabb kérdés is felvetülhet: kisebbségként lehet-e joga a székely népnek az önrendelkezésre? Ezt kell, hogy kövesse a harmadik lényeges kérdés: lehet-e a székelyeknek mint őslakos népnek autonómiához való joga, azaz minősíthető-e a székelység őslakos népnek? Egyik kérdésre sem egyszerű választ adni.

4.1. A székelyek joga az önrendelkezéshez etnikumként

A kérdés megválaszolásához mindenképpen vissza kell nyúlnunk a nemzetközi jogi dokumentumokhoz, amelyben szerepel a szó. Amennyiben ehhez tartjuk magunkat, akkor az ENSZ Alapokmány az, amelyet érdemes ehhez alaposabban megvizsgálni. 1951-ben Hans Kelsen kísérletet tett arra, hogy meghatározza a „népek” kifejezést azzal, hogy azonosnak tekintette a kifejezést az „államok” elnevezéssel. Azt állította ezzel, hogy az ENSZ Alapokmányának 1. cikk (2) bekezdése igazából az államok közötti viszonyokra vonatkozik. Mivel pedig a nemzetközi jogban az államok birtokolnak egyenlő jogkört, így a „népek” kifejezés igazából „államoknak” értendő. Ez azonban erősen megkérdőjelezhető. Az ENSZ Alapokmány előkészítésekor a belga delegált ennek kapcsán terjesztett fel kérdést, arra hivatkozva, hogy az „államok” kifejezés az 1. cikk (2) bekezdése esetén sokkal jobban megfelelne. A bizottság azonban kiemelte, hogy a jogok egyenlősége megilleti az államokat, a nemzeteket és a népeket is.⁸⁷

Ahogy már említettem, a népek önrendelkezési jogát első ízben a dekolonizáció programjához társították. Az 1514. (XV.) számú ENSZ közgyűlési határozatban is ez tükröződhet számunkra, amelynek 6. bekezdésében nem a gyarmati népekre vonatkozik a

⁸⁷ Musgrave, Thomas D. [2000]: Self-determination and National Minorities, 148-149. o.

„népek” kifejezés, hanem a már meglevő határokon belül levő gyarmati népekre.⁸⁸ Jelen esetben nem beszélhetünk kulturális, nyelvi, vallási vagy egyéb jellemzőkről a meghatározásban. Aureliu Cristescu is ezt a nézőpontot erősíti meg: véleménye szerint nem beszélhetünk a népek önrendelkezési jogának további fejlődéséről, annak különleges helyzetekre való alkalmazása kimerül a dekolonizáció kapcsán való megjelenésében.⁸⁹ Az ilyen jellegű definíció problémás lehet számunkra, hiszen nem találhatunk az ENSZ Alapokmány elkészültekor olyan feljegyzést, amely ilyen jellegű szűkítést tartalmazna, ráadásul e felfogás a későbbiekben létrehozott egyezségokmányokból sem tükröződik. Ebből pedig az következik, hogy nem lehet számunkra ez a nézet megfelelő.⁹⁰

Nem véletlen, hogy a népek önrendelkezési jogának iránya újabb fordulatot vehetett, amely a reprezentatív kormányzás, az etnikai és a kisebbségi koncepció megszilárdulásához vezetett. A reprezentatív kormányzás elmélete szerint egy terület teljes népének akarátát tükrözi a kormány, amelyet maga a nép választott.⁹¹ Ez a meghatározás kétségtelenül kikövetkeztethető az 1970-es 2625. (XXV.) számú ENSZ közgyűlési határozatból, hiszen a 7. bekezdés egy reprezentatív kormány létéről beszél.⁹² Ez a meghatározás azért lehet előnyös, mivel egyrészt alkalmazható független államokra, valamint az önálló önkormányzással nem rendelkező területekre is, másrészt a „népek” elnevezés kiterjed egy terület teljes lakosságára. Gyengesége azonban pont ebben rejlik: ez az elméleti megközelítés nincs tekintettel a nyelvi, kulturális és vallási különbségekre, amelyek mentén a közösségek magukat meghatározzák. Egy többtnemzetű államban az ilyen felfogás adott esetben több kárt hozhat, mint hasznot.⁹³ Nem meglepő, hogy a román politikusok jelentős része ebből az értelmezésből indul ki, mindezekből azonban nem az tűnik ki, hogy a székely nép kérdésében ez egy konstruktív hozzáállás lenne.

Nem véletlen, hogy a nemzetközi jogban a népek önrendelkezési jogában kialakult az etnikai alapokon alapuló nézőpont is, amely egy államon belüli etnikai (kulturális, társadalmi, etnikai vagy antropológiai különbséggel rendelkező) csoportokra vonatkozik.⁹⁴ Ez azonban az

⁸⁸ Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, 44-47. o.

⁸⁹ Kiwanuka, Richard N. [1988]: The meaning of „people” in the African Charter on Human and Peoples’ Rights, 87. o.

⁹⁰ Uo. 88. o.

⁹¹ Musgrave, Thomas D. [2000]: Self-determination and National Minorities, 151-152. o.

⁹² „Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.”

⁹³ Musgrave, Thomas D. [2000]: Self-determination and National Minorities, 153-154. o.

⁹⁴ Uo. 154-155. o.

ENSZ Alapokmányból már nem következtethető ki egyértelműen. Már a belga küldött is kifogást emelt az ilyen típusú értelmezés ellen, amelyet Franciaország újfent fenntartott. Az Amerikai Egyesült Államok ugyanakkor ezt az értelmezést fogadta el, mivel arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jövőben lehetnek olyan szerződő felei az ENSZ Alapokmánynak, akik nem lennének államok a szó legszorosabb értelmében. A Titkárság ezzel értett egyet.⁹⁵

Az ENSZ Alapokmányt érdemes azonban tovább vizsgálni, kitérve ezzel a grammatikai értelmezésre is, amely szempontjából a hágai Nemzetközi Bíróság lehet számunkra iránymutató, azon belül is a LaGrand-ügy, amely a konzuli kapcsolatok jogához köthető. A német állampolgárságú testvérpár 1982-ben fegyveres bankrablást követett el Arizonában, amelyben a bankfiók vezetője meghalt, egy alkalmazott pedig megsebesült. Az amerikai bíróságok 1984-ben halálra ítélték őket, ugyanakkor sem a letartóztatásukat követően, sem a büntetőeljárás során nem tájékoztatták őket a konzulhoz való fordulás jogáról, valamint a német konzult sem értesítették erről. A perben Németország kérelmére a hágai Nemzetközi Bíróság ideiglenes intézkedéseket hozott, amelyet azonban az Amerikai Egyesült Államok nem tartott be azzal indokolva, hogy nincs olyan nemzetközi jogi szabály, amelyben annak kötelező ereje le lenne fektetve.⁹⁶ A hágai Nemzetközi Bíróság ennek a kérdésnek a feloldására először a Nemzetközi Bíróság Statútumának eredeti francia és angol nyelvű 41. cikkeit vetette össze egymással.⁹⁷ Amennyiben az ENSZ Alapokmányt hasonlóképpen értelmezzük, akkor sem az angol „peoples” kifejezés, sem a francia „peuples” szó nem zárja ki ezt a lehetséges értelmezést.

A Közgyűlés gyakorlatából is következtethetünk erre a lehetséges értelmezésre, hiszen annak korai éveiben a „népek” kifejezés egyáltalán nem mosódott össze a területi integritás elvével. 1958-ban a Közgyűlés határozatában úgy döntött, hogy kettéosztja a Brit Kamerun gyámsági területét annak érdekében, hogy mindkét terület politikai akaratának eleget tehessen. 1962-ben még tanúi lehetünk ennek a felfogásnak abban az értelemben, hogy

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ Dr. Molnár Tamás – Dr. Hoffmann Tamás: Nemzetközi jog a gyakorlatban II. szeminárium, elhangzott: 2014. március 5. 13:40-15:10

⁹⁷ „The dispute which exists between the Parties with regard to this point essentially concerns the interpretation of Article 41, which is worded in identical terms in the Statute of each Court (apart from the respective references to the Council of the League of Nations and the Security Council). This interpretation has been the subject of extensive controversy in the literature. The Court will therefore now proceed to the interpretation of Article 41 of the Statute. It will do so in accordance with customary international law, reflected in Article 31 of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. According to paragraph I of Article 31, a treaty must be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to its terms in their context and in the light of the treaty's object and purpose.”

The LaGrand Case, 99. bekezdés

Ruanda és Burundi ügyében – habár részlegesen – de próbálták az etnikai konfliktust csillapítani azzal, hogy két különálló államot hoztak létre az ott élő két törzs számára.⁹⁸ Ez a felfogás azonban az 1514. (XV.) számú határozattal háttérbe szorult egy időre, ahol a már fentebb vázolt dekolonizációs koncepció került előtérbe. 1970-re azonban ez az értelmezés került újra előtérbe: mind a 2672. (XXV.), mind a 3203. (XXIX.) számú közgyűlési határozat elismeri a palesztin és a kelet-pakisztáni lakosságot etnikai csoportként népeknek. A 2625. (XXV.) számú határozat azonban különösen irányadó lehet számunkra. A határozat fókuszál a népek önrendelkezési jogának kérdéskörére, ahol a népeket nyelv alapján határozza meg, ugyanakkor kiemeli a gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődését is a közösségnek. hiszen egy kultúra csak akkor tud fejlődni, ha van egy közös bázisa, amelyen az nyugodhat. Ez a nézet az etnikai megközelítést tovább erősíti.⁹⁹

Ezen az értelmezési kereten belül irányadó lehet számunkra az a jogászokból álló nemzetközi bizottság definíciója a népeket tekintve, amelyet 1972-ben állították fel Kelet-Pakisztán eseményeinek értelmezésére. Szerintük a nép tagjai között vannak bizonyos kötelékek. A nem teljes igényű felsorolásban szerepel a történelmi, a faji vagy etnikai, a kulturális, a nyelvi, a vallási, ideológiai, földrajzi, gazdasági és minőségi egyezés is, amely alapján a székelyek is azonosíthatók akár népként.¹⁰⁰

Mindenképpen érdemes egy pillantást vetnünk a belső önrendelkezési jog alanyaira is, amely esetén eljutunk ahhoz az 1989-es UNESCO javaslatig, amely a következőképpen írja le az önrendelkezés alanyait: rendelkezzenek közös történelmi hagyományokkal, faji vagy etnikai identitással, kulturális homogenitással, nyelvi egységgel, vallási vagy ideológiai rokonsággal, területi kapcsolattal és közös gazdasági élettel.¹⁰¹ Ezek alapján arra juthatunk, hogy amennyiben a székely népet külön népként kezeljük a magyartól, akkor az etnikai megközelítés alapján lehet joga az önrendelkezéshez. Korántsem ilyen egyszerű a helyzet azonban akkor, ha mint kisebbség tekintünk rá.

4.2. A székelyek joga az önrendelkezéshez kisebbségként

A nemzetközi jogi szakirodalom különbséget tesz nép/népcsoport és kisebbségek között. Amíg a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya az 1. cikk (1) bekezdésében garantálja a népek önrendelkezési jogát, addig annak 27. cikkében biztosítja a

⁹⁸ Musgrave, Thomas D. [2000]: Self-determination and National Minorities, 157-158. o.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ Miklósné Zakar Andrea [2009]: A belső önrendelkezés dilemmái, 73. o.

kisebbségek védelmét¹⁰². Az elkülönítés kapcsán a népek önrendelkezési joga is változik, mivel a kisebbségek eszerint nem tarthatnak jogot önrendelkezési jogra, hiszen a nemzeti vagy etnikai kisebbségek esetén nem alakul ki kollektív individualitás, amely elkülönítené őt identitásától. Ennek legfőbb oka általában az anyaország megléte, amellyel a kisebbség közösséget alkot. Raič (Raič, 2002) szerint ilyen helyzetben van a határontúli – köztük a romániai magyarság – jelentős része is.¹⁰³ Ezek az állapotok a nemzetközi jogban azonban több szerző szerint is tarthatatlanok.¹⁰⁴ Érdekes az ENSZ Alapokmányt ismét szemügyre venni, és a fentebb már vázolt nyelvtani értelmezést alkalmazni. Amennyiben a „peoples” és a „peuples” kifejezéseket szemrevételezzük, nem juthatunk arra a megállapításra, hogy a kisebbségeket a jogalkotó azon kívül értette volna. Egyik két szó értelméből sem következik az, hogy egy olyan népcsoport, amely távol van a nagyobb közösségtől, ne rendelkezzen az önrendelkezés jogával.

Felix Ermacora határozottan vitatja ezt. Véleménye szerint mivel az ENSZ képtelen volt arra, hogy egy egységes meghatározást dolgozzon ki a népek önrendelkezési jogának meghatározására, így ők is jogosultak annak gyakorlására, vagyis a jogi definíció alapján igenis tekinthetők népnek. Ők is egy meghatározott területen élnek, ők is meghatározott kulturális vagy vallásos jegyekkel rendelkeznek, ennél fogva tőlük sem vitatható el a népek önrendelkezési jogára való jogosultság.¹⁰⁵

Brownlie is egy hasonló megállapítást tesz, amikor arra jut, hogy ez a megkülönböztetés értelmetlen, hiszen a nemzetek, a népek, a kisebbségek és az őslakosok gyakorlatilag ugyanabból az elgondolásból következnek. Értelmetlen lenne tehát az, hogy ezen a négy megnevezés közül a kisebbségeket háttérbe szorítsuk a népek önrendelkezési joga kapcsán.¹⁰⁶ Érdekes megjegyezni, hogy a Badinter-bizottság is hasonló ügyben vizsgálódott akkor, amikor a szerb kisebbségek önrendelkezéshez való jogát vizsgálta a jugoszláv háború idején.

¹⁰² „In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practise their own religion, or to use their own language.”

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 27. cikke

¹⁰³ Miklósné Zakar Andrea [2009]: A belső önrendelkezés dilemmái, 72. o.

¹⁰⁴ Ez már csak azért is meglehetősen érdekes, mivel e meghatározás alapján Raič szerint az ukrainai oroszokat is ide lehet sorolni, azonban az ő meghatározásuk nemzetközi jogilag elég kérdéses.

¹⁰⁵ Kiwanuka, Richard N. [1988]: The meaning of „people” in the African Charter on Human and Peoples’ Rights, 93-94. oldal

¹⁰⁶ Musgrave, Thomas D. [2000]: Self-determination and National Minorities, 169. o.

4.3. A székelyek autonómiához való joga őslakosként

A székelyek számára véleményem szerint jelentős lehetőség van arra nézve, hogy a helyzetüket tekintve egy harmadik kategóriába, az őslakos népek csoportjába helyezzük őket. Fontos ehhez azonban meghatározni, hogy mit is értünk őslakos népeken.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 107-es számú Egyezményében „törzsi és féltörzsi népességekről esik szó”, azonban ezt az egyezményt nem sokkal később (1989) felváltotta a 169. számú Egyezmény.¹⁰⁷ Ez az ILO Egyezmény két részre bontja az érintett csoportokat: egyrészt a törzsi népeket helyezi előtérbe, amelyek a többségtől elkülönülnek a kulturális, gazdasági és társadalmi hagyományaik alapján, másrészt az őslakos népeket helyezi még ebbe a kategóriába, akik hódítás, gyarmatosítás vagy határmódosítás idején már az adott területen éltek, és egyéb megkülönböztető jegyekkel rendelkeznek. Egy ilyen értelmezésből egyértelműen következik az, hogy a székelyek beilleszthetők az őslakos nép kategóriájába.¹⁰⁸

Más a helyzet akkor, ha szemügyre vesszük az Egyesült Nemzetek Nyilatkozatát az őslakos népek jogairól.¹⁰⁹ Már az alapelvben említést tesz arról a Közgyűlés

„hogy az őslakos népek más népekkel egyenlők, ugyanakkor elismerve minden népnek az arra vonatkozó jogát, hogy különböző legyen és magára így tekintsen, továbbá tiszteletet az iránt, hogy így kezeljék”¹¹⁰

Ezzel számos jogot lehetővé tesz ezen népek számára, amelyek felsorolásra is kerülnek a nyilatkozatba, ilyen például az önrendelkezéshez való jog¹¹¹, az állampolgársághoz való jog,¹¹² a nemzethez tartozás joga,¹¹³ ugyanakkor ezen jogok körébe tartozik az autonómiához

¹⁰⁷ Körtvélyesi Zsolt [2009]: Az őslakos népek jogai, 14. o.

¹⁰⁸ Uo., 15. o.

¹⁰⁹ Castellino, Josha [2009]: Az őslakos népek és a megbocsátás, megbékélés célja a nemzetközi jogban – A visszaható hatály tilalmának kibontása, 35. o.

¹¹⁰ „Affirming that indigenous peoples are equal to all other peoples, while recognizing the right of all peoples to be different, to consider themselves different, and to be respected as such,”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól preambulumból

¹¹¹ „Indigenous peoples have the right to self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól, 3. cikk

¹¹² „Every indigenous individual has the right to a nationality”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól, 6. cikk

¹¹³ „Indigenous peoples and individuals have the right to belong to an indigenous community or nation, in accordance with the traditions and customs of the community or nation concerned. No discrimination of any kind may arise from the exercise of such right.”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól, 9. cikk

való jog is¹¹⁴. Korántsem olyan egyszerű azonban számunkra az, hogy megállapítsuk, a székelyek őslakos népnek minősülnek-e.

Amennyiben szemügyre vesszük a nyilatkozat szövegét, nem fogunk találni a nemzetközi jogi dokumentumban semmilyen kötelező jellegű rendelkezést. Az értelmezést tekintve mindössze annyi irányadó számunkra az érdemi rendelkezésekből, hogy „ebben a Nyilatkozatban semmi sem értelmezhető úgy, mint ami bármilyen államnak, népnek, csoportnak vagy személynek olyan jogot biztosítana, hogy bármilyen, az Egyesült Nemzetek Alapokmányával ellentétes tevékenységben vegyen részt vagy ilyet elvégezzen, vagy nem értelmezhető akként, hogy olyan tette hatalmazna fel vagy bátorítana, ami feldarabolná vagy gyengítené egészben vagy részben szuverén és független államok területi integritását vagy politikai egységét”.¹¹⁵ Véleményem szerint a nyilatkozat preambulumban kicsit több fogódzót találhatunk.

A preambulumban az alábbi, nyomokban feltételekre utaló szövegrészeteket vehetjük figyelembe véleményem szerint: 1. „gyarmatosításuk, és földjeiktől, területeiktől és javaiktól való megfosztásuk eredményeként történelmi igazságtalanságokat szenvedtek el”,¹¹⁶ 2. „politikai, gazdasági és társadalmi struktúrájából, spirituális hagyományaiból, történelméből és filozófiájából levezetett veleszületett jogainak”,¹¹⁷ 3. „megszervezik magukat”¹¹⁸. Ebből az következik, hogy az őslakos népnek – habár valamilyen külső erő miatt a történelem során igazságtalanságok érték – rendelkeznie kell valamilyen összetartó erővel (politikai, gazdaság, társadalmi stb.), amely alapján hajlandóságot mutat újjászerveznie magát. Az általam, a preambulumban felvázolt meghatározás nagymértékű hasonlóságot mutat az ILO Egyezmény meghatározásával, ahol a két csoportban ugyancsak megjelenik

¹¹⁴ „Indigenous peoples, in exercising their right to self-determination, have the right to autonomy or self-government in matters relating to their internal and local affairs, as well as ways and means for financing their autonomous functions.”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól, 4.cikk

¹¹⁵ „Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, people, group or person any right to engage in any activity or to perform any act contrary to the Charter of the United Nations or construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States.”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól, 46.cikk (1) bekezdés

¹¹⁶ „indigenous peoples have suffered from historic injustices as a result of, inter alia, their colonization and dispossession of their lands, territories and resources”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól preambulumból

¹¹⁷ „derive from their political, economic and social structures and from their cultures, spiritual traditions, histories and philosophies”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól preambulumból

¹¹⁸ „will enable them to maintain and strengthen their institutions, cultures and traditions”

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól preambulumból

mind a kulturális, gazdasági stb. különbözőség, mind a területen való ottlét a történelmi fordulópont óta, valamint az újjászervezés fontossága.¹¹⁹

Fontos megjegyezni azonban, hogy ez a nézet is támadható. A székelyek kapcsán hivatkozhatunk arra, hogy a székely önszerveződés meglehetősen nagy múltra tekint vissza, elég, ha csak a magyar nemesek, a szász patríciusok és a székely nemzetségfők által 1437-ben létrehozott Kápolnai Unióra utalunk,¹²⁰ a történelemtudomány – és ezzel együtt a nemzetközi jog is - azonban jelen esetben olyan kérdéssel kerül szembe, amire a válasz nem egyértelmű: mennyire kell „ős”-nek lennie az őslakosnak a területén? Erre a kérdésre nemcsak azért nem meghatározható a válasz jelen esetben, mert nem tudunk egy konkrét időintervallumot megállapítani, hanem azért sem, mert a székelység eredetére is csak elméletek vannak, így még az is bizonytalan lehet, hogy valóban a székelyek az őslakosok a területen. Mivel pedig egy egységes jogi definíció sincs, elég könnyen belefuthatunk egy történelmi érveléssel teli ingoványba.

A dákoromán elmélet szerint ugyanis a román nép a hódító rómaiak, valamint a hódítás területén élő dákok keveredéséből származó népcsoport, amely alapján ők minősülnének őslakos népnek, míg a székelyek/magyarok „betolakodóknak” azon a területen. Természetesen ez az elmélet több szempontból is vitatható. Egyrészt, mivel a rómaiak két évszázadon keresztül tartózkodtak itt, nem beszélhetünk elegendő időről ahhoz, hogy két népcsoport ilyen nagyságrendben keveredjen egymással. Másrészt, amennyiben a római latin nyelv a román kultúrára olyan mértékű hatást gyakorolt ennyi idő alatt, akkor azt nem lehet megmagyarázni, hogy a magyar nyelv ennyi idő alatt semmilyen hatást nem gyakorolt a román nyelv alakulására. A magyar történelemtudományban emiatt is alakult egy teljesen ellenkező felfogás, amely szerint az oláhok bevándorolt nép, tehát nem őslakos, ahogy azt a román szakirodalom állítja. Ezt a felfogást viszont a románok azzal cáfolják, hogy van olyan történelmi forrás, amely arra hivatkozik, hogy 878-ban a Dunától északra vlachokkal ütköztek meg, amikor a magyar történelemtudomány szerint vlachok csak a X. századtól kezdve vándorolnak erre a területre.¹²¹

Bőven akad azonban olyan elmélet is, amely a székelyeket tekinti a területen őslakosnak. Ezek: 1. A székelyek ősei a hunok voltak, 2. a magyarsághoz csatlakozott rokonnépnek tartja a székelyt, 3. A székelyek eredetileg is magyarok, 4. A kettős honfoglalás elmélete.

¹¹⁹ Körtvélyesi Zsolt [2009]: Az őslakos népek jogai, 15. o.

¹²⁰ Tarján M. Tamás: 1437. szeptember 16. – A kápolnai unió létrehozása, letöltés ideje: 2014. 03. 21. 12:21.

¹²¹ Kemenszky Ágnes: Kelet-Közép--Európa tanulmányok, elhangzott: 2014. március 13. 13:40-17:00

1. A magyar köztudatban századokon keresztül élt az a meggyőződés, hogy a székelyek Attila hunjainak maradványai. A neves erdélyi történészek közül többen (Nagyajtai Kovács István, Jakab Elek, Kőváry László) emellett foglaltak állást, azonban ezt az elméletet több ízben megkérdőjelezték nagyrészt a középkori források elemzésére támaszkodva.
2. A „csatlakozott nép” elmélete abból indul ki, hogy a sztyeppei „törökös” népeknél később csatlakozott nép képezte a befogadó nép haderejének elő- illetve utóvédjét, tehát a legveszélyesebb feladatokat kellett ellátnia. Márpedig a székelységnek is ilyen szerepe volt a magyar hadban. Amennyiben a székely nép nem csatlakozott nép lenne, hanem egyenrangú, akkor nem osztottak volna rá ilyen feladatot.
3. A székelyek magyar voltára bizonyíték lehet az, hogy amióta a székelyek nyelvjárása nyomon követhető, azóta a székelység magyar nyelvet beszél. Benkő Lóránd szerint a hun vagy a török származás azért elképzelhetetlen, mivel nyelvjárási alapon megállapítható, hogy a székelyek a magyarság különféle rétegeiből szervezett határőrcsoportok voltak, de ebbe belekerülhettek besenyők és kabarok is.
4. Végül, a kettős honfoglalás elmélete szerint a magyar honfoglalás két egymást követő időpontban zajlott le. Az első hullámban, amely László Gyula szerint az onogurokat takarja, keresi a székelyeket, és ebben az elméletében nagyrészt Nagy Gézát idézi, aki szerint a magyar bevándorlás már a VII. század utolsó negyedében megkezdődött az avarokkal. Engel Pál is hangsúlyozza, hogy a székelyek már itt voltak a honfoglaláskor. Ezekből pedig az következik, hogy a késői avarok nem magyarok, hanem székelyek voltak.¹²²

Ebből is láthatjuk, hogy a székelyeknek az őslakos népek kategóriájába való beillesztése korántsem olyan egyszerű számunkra. Hiába születnek a népek önrendelkezési jogával, az autonómiával kapcsolatban szép számmal nemzetközi jogi dokumentumok, a bizonytalanság a témakört továbbra is kísérti. Nem véletlen, hogy a következő fejezetben egy kissé más szemszögből kívánom megvilágítani a kérdéskört.

5. Ignis fatuus? - az önrendelkezési jog egy más megközelítése

A népek önrendelkezési joga szempontjából nem elhanyagolható a jugoszláv konfliktus során megalakult Badinter-bizottság és annak korántsem hétköznapi véleménye a népek önrendelkezési jogáról, amely a témát – ha nem is oldja meg, mint Nagy Sándor a gordiuszi csomó kérdéskörét –, de egy lehetséges értelmezést vázol fel, amellyel újabb

¹²² Egyed Ákos [2009]: A székelyek rövid története a megtelepedéstől 1918-ig, 7-15. o.

oldaláról láthatunk egy aránylag összetett problémát és kényes politikai, illetve jogi kérdést, így a székely autonómia ügyét is. A nem hétköznapi jelzöt már magára a konfliktusra is alkalmazni lehetne, hiszen a nemzetközi közösséget teljesen váratlanul érte a jugoszláv konfliktus, amely a XX. századot – ahhoz hűen – vérrel zárta le.

5.1. A jugoszláv háború és a Badinter-bizottság az önrendelkezési jog tükrében

1980-ban Tito marsall halálával a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság egy jelentős összetartó ereje szűnt meg, s az addig is jelen levő nacionalizmus még inkább teret nyert.¹²³ Ekkor már nemcsak a horvátok és a bosnyákok, hanem a szerb politikai réteg is nacionalistább vonalat vett fel. Az 1986-ban kiadott szerb művészeti és tudományos akadémiai memorandum is erről tanúskodik.¹²⁴ A Szerb Szocialista Párt új elnöke, Slobodan Milošević bizonyult a nacionalista vonal fő képviselőjének, akinek politikája a föderális szerkezetű Jugoszlávia működésének megváltoztatására irányult¹²⁵: egy szerb dominanciájú, újracentralizált államot kívánt létrehozni.¹²⁶ Ennek következtében kezdődött meg a tagköztársaságok jogköreinek korlátozása, amely az „antibürokratikus forradalommal” vette kezdetét 1989. március 28-án.¹²⁷

Jugoszlávia szétszakadása Szlovéniával és Horvátországgal kezdődött meg, amikor a függetlenség kérdésében való népszavazásokat, valamint a demokratikus választásokat követően 1991. június 25-én a két állam kinyilvánította saját függetlenségét.¹²⁸ A nemzetközi közösség eleinte a területi egység megőrzésére szólított fel és az európai integráción belül megosztott volt az államok véleménye. Az Európai Közösség tagjai közül Franciaország és Spanyolország Jugoszlávia területi integritásának megőrzését, míg Németország és Belgium inkább Szlovénia és Horvátország elszakadását támogatta. Az ellentétet az 1991. július 5-én hozott EK nyilatkozat csak még inkább fokozta, amikor egy dokumentumban utalt a népek önrendelkezési jogára, valamint az államok területi integritásának elvére.¹²⁹ A kaotikus nemzetközi jogi viszonyok feloldása érdekében az európai integráció államai még egy

¹²³ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 43. o.

¹²⁴ Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, 2013. szeptember 17. 08:00-11:00

¹²⁵ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 43. oldal

¹²⁶ Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, 2013. szeptember 17. 08:00-11:00

¹²⁷ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 43. oldal

¹²⁸ Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, 2013. október 15. 08:00-11:00

¹²⁹ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 45. o.

komplex feltételrendszert is elfogadtak, amelynek meg kell felelniük a létrejövő új államoknak a nemzetközi elismerésük érdekében.¹³⁰

A Badinter-bizottságot 1991. augusztus 27-én hozták létre, elnöke Robert Badinter, az akkori francia alkotmánybíróság elnöke lett.¹³¹ A Bizottság 1991. november 29-től tizenöt tanácsadó véleményt bocsátott ki a jugoszláv válsággal kapcsolatban felmerülő nemzetközi jogi kérdésekről.¹³² Maga a Bizottság döntőbizottságként jött létre: kötelező erejű döntéseket szántak neki, ráadásul a helyi és nyugat-európai tagállamok alkotmánybíróit tömörítette volna, azonban ezek a tervek több okból meghiúsultak.¹³³ Egyrésről állásfoglalásai nem váltak kötelező erejűvé. Ez tükröződött a megalakításán is, hiszen felállításáról az Európai Politikai Együtműködés keretében elfogadott EK külügyminiszteri nyilatkozat rendelkezett, amely azonban mindössze egy „gentlemen’s agreement” volt, vagyis semmilyen jogerővel nem rendelkezett.¹³⁴ Másrésről délszláv alkotmánybírók nem szerepeltek benne: csak Németország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország és Belgium képviseltette magát.¹³⁵ Már az elnevezés is kérdéses lehet számunkra, mivel „commission d’arbitrage”-nak, azaz választottbírói testületnek nevezték, azonban a joghatóságát több érintett állam is megkérdőjelezte.¹³⁶ A fenti okok együttesen vezettek ahhoz, hogy a Bizottság állásfoglalásai nem váltak kötelező erejűvé.

A nemzetközi közösség nevében Lord Corrington tette fel azt a kérdést, hogy joga volt-e a boszniai és horvát szerbeknek élni az önrendelkezési jogukkal, vagyis Szerbia fordításában ott, ahol a szerb kisebbségek többséget alkotnak, a népakarat alapján csatlakozhatnak-e Szerbiához?¹³⁷ A bizottság az erre vonatkozó tanácsadó véleményét 1991. november 29-én bocsátotta ki. Ennek keretében az önrendelkezési jogot összekapcsolta a

¹³⁰ Ebben a kérdéses államnak 1. tiszteletben kell tartania az ENSZ Alapokmányt, a Helsinki Záróokmányt, a Párizsi Kartát, a jogállamiságra, a demokráciára és az emberi jogokra tekintettel, 2. biztosítani kell az etnikai és kisebbségi jogok garanciáit, 3. a határok sérthetlenségének elvét tiszteletben kell tartania, azokat csak közös megegyezéssel és békés módon lehet módosítani, 4. el kell fogadnia minden kötelezettséget a leszerelésre, a nukleáris leszerelésre, a biztonságra és a regionális stabilitásra vonatkozóan, 5. egyetértésben kell megoldania minden olyan kérdést, amely az államutódláshoz, illetve a regionális vitákra vonatkozóan.

Halperin, Morton H. – Scheffer, J. David – Small, Patricia L.[1992]: Self-determination in the new world order, 33-34. o.

¹³¹ Pellet, Alain [1992]: The Opinions of the Badinter Arbitration Committee – A Second Breath for the Self-Determination of Peoples, 178. o.

¹³² Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 53. o.

¹³³ Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, elhangzott: 2013. október 22. 08:00-11:00

¹³⁴ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 53. o.

¹³⁵ Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, elhangzott: 2013. október 22. 08:00-11:00

¹³⁶ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 53. o.

¹³⁷ Hannum, Hurst [1993]: Self-determination, Yugoslavia and Europe: Old Wine in New Bottles?, 62. o.

kisebbségek jogaival. Álláspontja szerint az 1966-os két emberi jogi egyezségokmány első cikkében definiált jog értelmében minden egyént megilleti az a jog, hogy maga válassza meg etnikai, vallási vagy nyelvi közösséghez való tartozását. Mivel a bizottság szerint az ilyen kisebbségi csoportok jogainak tiszteletben tartását a nemzetközi jog *ius cogens* normái előírják, így ennek megjelenési formája lehet az állampolgárság szabad megválasztásának joga is.¹³⁸

Mit is jelent ez a népek önrendelkezési joga szempontjából? A Badinter-bizottság a népek önrendelkezési jogának a belső oldalát emelte ki, és azt a demokratikus kormányzáshoz való jogként értelmezi, amely nem tartalmazza az elszakadáshoz való jogot, de a kisebbségi csoportként való létezés jogát jelentheti. Ezen felül a népek önrendelkezési jogát nem egyszerűen csoportjogként értelmezi, hanem egyént megillető jogként, amellyel jócskán túllép az eddigi értelmezéseken.¹³⁹

Ezt az okfejtést természetesen számos kritika érte. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága – miután újból beadták az egyéni panaszokat a népek önrendelkezési jogára hivatkozva – ismételte elutasította azokat az arra való hivatkozással, hogy a népek önrendelkezési joga nem egyéni jog, hanem csoportjog, amelynek megsértése miatt nem lehet az Emberi Jogi Bizottsághoz fordulni. A Badinter-bizottság véleményében azt sem tisztázta, hogy mit értett pontosan a kisebbségi csoportokhoz való csatlakozás szabadságán. Azt értette-e alatta, hogy egy állam nem akadályozhatja meg, hogy egy kisebbséghez tartozó személy szabadon gyakorolhassa kisebbségi jogait saját közösségében vagy azt esetleg, hogy bárki szabadon csatlakozhat kisebbségi csoportokhoz? Az utóbbi (amely értelmezés a valószínűbb. és amelyből én is kiindulok) az Emberi Jogi Bizottság joggyakorlatával egyértelműen ütközik. Az is erősen megkérdőjelezendő, hogy a kisebbségek védelmét szolgáló normák mennyiben lehetnek a *ius cogens* részei. Arról nem is beszélve, hogy az állami gyakorlat közel sem arról tanúskodik, hogy az állampolgárok szabadon választhatnák meg azt, hogy melyik állam állampolgárságát fogadják el államutódlás esetén. Az érintett lakosság ilyen esetekben egyszerűen a létrejövő új állam állampolgárságát szerzi meg.¹⁴⁰ Hogyan lehet mégis az, hogy ez a jelenlegi nemzetközi jogi gondolkodáson jócskán túllépő elképzelés felmerülhet a székelly autonómia kérdéskörében?

¹³⁸ Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, 55-56. o.

¹³⁹ Uo. 56. o.

¹⁴⁰ Uo.

5.2. A kritika kritikája – az érvelés megvédésének lehetőségei

Nem vállalkozhatom arra, hogy teljes egészében megvédjem a Badinter-bizottság érvelését, egyrészt, mert jelen munka keretében céloom csupán az, hogy egy izgalmas nemzetközi jogi problémát egy más szemszögből is megvilágítsak, másrésztől azért, mert a bizottság érvelése korántsem tökéletes. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az érvelés maga nemében egy lehetséges magyarázatot kínál arra, hogyan is lehet egyéni jogként értelmezni a népek önrendelkezési jogát, és ezáltal egy teljesen új kontextusba helyezni. Ehhez pedig egy gyakran használatos érvrendszert vett igénybe a Badinter-bizottság: elemezte azt a kevés egyezményben lefektetett jogforrást, amely a témában létezik, és kötelezi az államokat.

Ahogy már utaltam rá, a népek önrendelkezési joga szempontjából jelentős előrelépés volt az, hogy mindkét emberi jogi katalógusban, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában rögzítették az alapvető emberi jogok között, ráadásul meglehetősen előkelő helyen, az 1. cikk (1) bekezdéseiben.¹⁴¹ A Badinter-bizottság ebből pedig, ahogy írtam, arra következtetett, hogy a népek önrendelkezési joga nem egyszerűen egy elvont, az egyéntől távol levő képzeletbeli és megfoghatatlan entitás, hanem az egyént is megillető emberi jog. Hogyan is juthatott azonban erre a megállapításra a bizottság?

Érdemes egy pillantást vetni mind a két egyezségokmány eredeti szövegére, fókuszálva ezzel a dokumentum céljára. Az egyezmények a preambulumban arról írnak, hogy „Az Egyezségokmány részes államai”¹⁴² „felismerték azt, hogy ezek a jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek,”¹⁴³ illetve, hogy „felismerték, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megfelelően a polgári és politikai szabadságjogokat élvező, a félelemtől és a nélkülözéstől mentes szabad emberi lények eszménye csak úgy valósítható meg, ha olyan feltételeket hoznak létre, amelyek révén mindenki élvezheti polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jogait”¹⁴⁴. Ebből számunkra az tűnhet ki, hogy az Egyezségokmányokban szereplő jogok polgári és politikai, avagy gazdasági, szociális és

¹⁴¹ „All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.” A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 1. cikk (1) bekezdése

¹⁴² „The States Parties to the present Covenant”, az Egyezségokmányok preambulumból

¹⁴³ „Recognizing that these rights derive from the inherent dignity of the human person” az Egyezségokmányok preambulumból

¹⁴⁴ „Recognizing that, in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, the ideal of free human beings enjoying civil and political freedom and freedom from fear and want can only be achieved if conditions are created whereby everyone may enjoy his civil and political rights, as well as his economic, social and cultural rights” az Egyezségokmányok preambulumból

kulturális jogok, amelyek az egyéneket a belőlük fakadó, velük született méltóságuknál fogva megilletik.

Ha alaposabban megnézzük a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, akkor azt is láthatjuk, hogy ezek a jogok valóban alapvető emberi jogok, amelyeket az egyénekre vonatkoztatnak: mindenkinek joga van az élethez,¹⁴⁵ senkit nem szabad kínzásnak, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak alávetni,¹⁴⁶ senkit nem szabad rabszolgaságban tartani,¹⁴⁷ és ugyancsak mindenkinek joga van a személyes szabadságra és a biztonságra.¹⁴⁸ A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában hasonló tendenciára bukkanhatunk: mindenkinek joga van az művelődéshez,¹⁴⁹ a társadalombiztosításhoz,¹⁵⁰ vagy például ahhoz, hogy a testi és lelki egészség elérhető legmagasabb szintjét élvezze¹⁵¹.

Most, hogy azt látjuk, hogy a preambuluma az egyezségokmányoknak arról ír, hogy emberi jogokat tartalmaznak a nemzetközi jogi dokumentumok, valamint hogy ezek a dokumentumok a cikkeket végignézve ténylegesen emberi jogokat tartalmaznak, arra juthatunk, hogy a közös 1. cikk (1) bekezdésben rögzített népek önrendelkezési joga szintén a többihez hasonló, ugyanolyan természetű emberi jog.

Ez a fajta értelmezés a nemzetközi jogban sem idegen test, hiszen a hágai Nemzetközi Bíróság joggyakorlatában is találhatunk erre példát, a Honduras v. Nicaragua-ügyben. Honduras azért nyújtott be keresetet Nicaraguával szemben, hogy helytelenítse Nicaragua azon döntését, mely szerint nem fogadja el az 1906-ban hozott választottbíróági határozatban megállapított határvonalat. Ennek oka, hogy Nicaragua szerint a választottbíróági határozat ellentétes volt a két ország között 1894-ben megkötött Gamez-Bonilla szerződéssel.¹⁵²

¹⁴⁵ Every human being has the inherent right to life. This right shall be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his life. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 6. cikk (1) bekezdés

¹⁴⁶ No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 7. cikk

¹⁴⁷ No one shall be held in slavery; slavery and the slave-trade in all their forms shall be prohibited. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 8. cikk

¹⁴⁸ „Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. No one shall be deprived of his liberty except on such grounds and in accordance with such procedure as are established by law.” Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 9. cikk (1) bekezdés

¹⁴⁹ „The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to education.” A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 13. cikk (1) bekezdésének első mondata

¹⁵⁰ „The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to social security, including social insurance.” A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 9. cikk

¹⁵¹ „The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health.” A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 12. cikk (1) bekezdésének első mondata

¹⁵² Dr. Molnár Tamás - Dr. Hoffmann Tamás: Nemzetközi jog a gyakorlatban II. szeminárium, elhangzott: 2014. március 12. 13:40-15:10

Nicaragua szerint a határozat semmis volt, mivel többek között a választottbíróság átlépte joghatóságát, tekintettel arra, hogy az egyezmény 2. cikk (6) bekezdésben lefektetett rendelkezések a Vegyes Határbizottság hatáskörét jelölik ki, nem pedig a választottbíróságét. A hágai Nemzetközi Bíróság nem fogadta el Nicaragua érvelését, mivel ha elfogadta volna a fél értelmezését, akkor a 2. cikk valamennyi bekezdése vonatkozott volna mindkét intézményre, kivéve a (6) bekezdést, ami jogértelmezés szempontjából meglehetősen problémásnak bizonyult volna. A Bíróság szerint a (6) bekezdés ugyanúgy vonatkozik a választottbíróságra, mint a szóban forgó cikk többi bekezdése.¹⁵³ A Badinter-bizottság pedig pont egy ehhez hasonló értelmezéssel élt a két 1966-os nemzetközi egyezségokmány kérdésében.

5.3. Az autonómia intézményének találkozása a Badinter-bizottsággal

A Badinter-bizottság véleményét egy olyan helyzetre vonatkoztatva adta ki, amikor egy föderális állam több kisebb államra hullott szét, és következtetése nem az autonómiához kapcsolódott, hanem az egyénekre vonatkoztatva állapította meg az állampolgárság megválasztásának jogát. Ez korántsem jelenti azt azonban, hogy ezt az egyéni jogot nem lehetne tovább részletezni, hiszen maga a vélemény csak egy adott helyzetre állapított meg egy adott jogot, amelyből azonban – véleményem szerint – további következtetések vonhatók le.

Mint ahogy azt már korábban írtam, a népek önrendelkezési jogát a szakirodalom két fő részre osztja: külső önrendelkezési jogra, valamint belső önrendelkezési jogra. Már azt is megállapítottuk, hogy nem tudjuk egyértelműen elhelyezni az autonómia kérdéskörét ebben a kontextusban, hiszen rendelkezik mind a belső önrendelkezési jog körébe tartozó jellemzőkkel (oktatás kérdése, nyelv kérdése, helyi adózás kérdése), ugyanakkor van egy rendkívül erős érvelés, amely a „Nyilatkozat az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban levő baráti kapcsolatait és együttműködését szabályozó nemzetközi jogi elvekről” című közgyűlési határozatból vezethető le. Az autonómiát ebben a kontextusban tekinthetjük akár az „önrendelkezési jog öszvérenek” is. Fontos azonban számunkra, hogy mindkét dimenzióban azonos következtetéseket vonjunk le az állampolgársághoz való jog és az autonómiához való jog kapcsolatára nézve, tehát a Badinter-bizottság véleményét is egy hasonló kontextusba kell helyoznünk, mivel véleményem szerint

¹⁵³ Honduras v. Nicaragua 214-216. o.

a különleges helyzet és a bizottság újszerű érvelése nem illeszthető bele egyik kategóriába sem teljes mértékben.

David Raič szerint a belső dimenzió vagy aspektus alapvetően a politikai önrendelkezés megvalósulását jelenti, vagyis a nép jogát ahhoz, hogy részt vegyen az állami döntéshozatali folyamatokban,¹⁵⁴ ennél fogva annak meghatározása, hogy ki lesz állampolgár, és ki nem, a belső önrendelkezési jogba sorolható, mivel ennek megállapítása is a belső joghoz köthető. Maga az állampolgárság egy belső jogi kérdés, amelyet az állam a saját joga alapján kezel, és amelyhez a közösségnek joga van meghatározni.¹⁵⁵ Az ő joga eldönteni azt is, hogy ki lehet az ő állampolgára, és ki nem (a megfelelő nemzetközi jogi korlátozásokkal). Ez tehát a kérdéskör belső megtestesülése.

A külső önrendelkezési jogi természete magában a nemzetközi helyzetben keresendő. A jugoszláv válság idején apró közösségek kívánnak kiszakadni már létrejött államok testéből, és ez alapján kívánják állampolgárságukat meghatározni. Ahogy már elhangzott, a külső önrendelkezési jog a szuverén megválasztásához, vagy a szecesszióhoz, az elszakadáshoz való jog. Az elszakadás, és ebből fakadóan az állampolgárság megválasztásának joga is egy ilyen kontextusban, a külső önrendelkezési jog megtestesülése kell, hogy legyen, amely a külső megtestesüléshez köthető ennek a kérdésnek.

Amennyiben ezeket elfogadjuk, akkor azt is tisztáznunk kell, hogy a két helyzet között milyen különbségek is vannak. Nyilvánvaló az, hogy a Badinter-bizottság egy olyan helyzetben adott ilyen véleményt, amikor egy állam több kisebb államra szakadt. A székhely autonómia kérdésköre viszont nem említi meg az állam szétszakadását, mi több: egyáltalán nem is beszél az államtól való különállásról, csupán bizonyos többletjogokat kíván kiharcolni, amellyel mint autonómia létezhetne a székhely közösség. Ebből arra lehet következtetni, hogy az állampolgárság szabad megválasztása mint egyéni jog mindkét dimenzióban súlyosabb helyzetre vonatkoztatható és többletet jelent az autonómiához való joghoz mint egyéni joghoz képest. Véleményem szerint az autonómia kérdésköre talán kicsit könnyebben is védhető lenne, hiszen területi autonómiára (a dolgozatban már vázolt) kiterjedtebb állami gyakorlatot találunk (amely így nemzetközi szokásjogot feltételez), mint a jugoszláv kérdés során felmerült sajátos helyzetre.

¹⁵⁴ Uo. 71. o.

¹⁵⁵ Ez a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában is megfigyelhető.

It is for Liechtenstein, as it is for every sovereign State, to settle by its own legislation the rules relating to the acquisition of its nationality, and to confer that nationality by naturalization granted by its own organs in accordance with that legislation. ICJ – Nottebohm case, 20. o.

„The question whether an individual possesses the nationality of a Member State will be settled solely by reference to the national law of the Member State concerned.”, Európai Unió Bírósága – Rottmann case 4. pont

Mit is jelent ez számunkra? Érdemes kiindulni az egyik neves jogtudós, Ulpianus nézetéből, miszerint „non debet cui plus licet quod minus est, non locere”, azaz „nem járja, hogy akinek a több szabad, annak a kevesebb ne lenne szabad”. Egyértelmű lehet számunkra, hogy ez az argumentum a maiori ad minus jogelvet jelenti. Ismeretes, hogy Paulus ez alapján állapítja meg, hogy ha a házasságtörés miatt elítélt nő nem tanúskodhatik, akkor a nőknek általában joguk van a bírósági eljárásban tanúskodni.¹⁵⁶ A helyzetre vonatkoztatva ez annyit jelent, hogy amennyiben a Badinter-bizottság véleménye alapján megillet valakit az, hogy megválassza szabadon állampolgárságát egy ilyen már-már jog nélküli helyzetben, akkor arra is jogosult, hogy mint egyén ugyancsak a népek önrendelkezési jogából kiindulva döntsön arról, kíván-e autonómiában élni.

5.4. A népek önrendelkezési joga – fejlődéstörténeti értelmezés

Peter Hilpold tanulmányában fejlődéstörténeti szempontból közelíti meg a népek önrendelkezési jogának kérdéskörét. Ugyanebben a tanulmányban utal egy rendkívül sajátos jelenségre, amelyet az 1966-os egyezségokmányokkal vezet fel. Eszerint a népek önrendelkezési joga nem csupán a gyarmatok felszámolása esetén lehet lényeges, hanem sokkal inkább feltételezhetünk egy a dekolonizáción kívüli folytatást is, amelynek jogi alapja a két egyezségokmányban keresendő, ahol az emberi jogok katalógusszerű felsorolása között a népek önrendelkezési joga is megtalálható. Nem beszélhetünk azonban egy általánosan elfogadott felfogásról, hiszen még csak az sincs egyértelműen lefektetve, kit illet meg ez a jog, valamint hogy mi is ennek a tartalma.¹⁵⁷

Megfigyelhető a népek önrendelkezési jogának és az emberi jogoknak egy sajátos összeolvadása, amely a kisebbségi jogban érhető tetten. Több gond merülhet fel ezzel kapcsolatban.

1. Igaz, hogy ez egy gyorsan fejlődő jogág, azonban az államok között jelentős ellenállás figyelhető meg fejlődése kapcsán. Ez nyilván azoknál az államoknál jellemző, amelyek területén jelentős kisebbség él.
2. Ugyancsak problémás a kisebbségi jogok meghatározása. Mivel sok vita van körülötte, így egységes definíció sincs róla.

¹⁵⁶ Földi András – Hamza Gábor [2010]: A római jog története és intézményei, 79. o.

¹⁵⁷ Hilpold, Peter [2006]: The Right to Self-determination: Approaching an Elusive Concept through a Historic Iconography, 40-41. o.

3. Hilpold megjegyzi, hogy volt olyan időszak, amikor megpróbáltak egy erősebb kisebbségvédelmi rendszert létrehozni a Népszövetségben belül,¹⁵⁸ de az egyrészről nem volt hatékony, másrészről az államok egy jelentős része (pl. a kisantant államai) ellenállást tanúsítottak vele szemben.

4. Az őslakosok jogának kérdése ugyancsak kiemelkedő dilemma lehet a témán belül. Hilpold szerint az őslakosok számára nem feltétlenül könnyen kezelhető a külső és belső önrendelkezési jog elosztása, az ő esetükben valahol félúton lehet az a jogkör, ami megfelelő lenne.¹⁵⁹

Számunkra annyi lehet biztos, hogy mint ahogy a nemzetközi jog többi ága, a népek önrendelkezési joga is emberi jogi irányt vett. Elegendő, ha vetünk egy pillantást a jogág történelmi fejlődésére. Amennyiben megnézzük a nemzetközi jog fejlődését, három alkalommal vehetünk észre ugrásszerű változást. Ezek: 1. Az I. világháború vége, 2. A II. világháború vége, 3. A hidegháborús világrend összeomlása.¹⁶⁰

Ha szemügyre vesszük ezt a három kérdéses fordulópontot, tanulsággal szolgálhat számunkra. Egyrészről mindhárom olyan eseményt jelent a világtörténelemben, amely a teljes nemzetközi berendezkedést felforgatta. Az I. világháború az addigi klasszikus hatalmi egyensúlyi rendszert derékba törte, és véget vetett Európa hegemoniájának a nemzetközi politikában. A II. világháború szintén felforgatta a világot, és annak köszönhetően az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió mint két szuperhatalom emelkedett ki. A hidegháborús rend felbomlása ugyancsak alapjaiban változtatta meg a világpolitikát, hiszen a Szovjetunió összeomlásával az akkori bipoláris nemzetközi politikai berendezkedés felborult, és a helyébe egy máig meghatározhatatlan világrend lépett.

A fenti folyamatok a nemzetközi jog szempontjából is jelentős változásokat eredményeztek, hiszen mind a három fordulópont új irányba terelte a jogfejlődés szempontjából. Az I. világháborút követően a Népszövetség megalakulása egyet jelentett a nemzetközi jog kodifikálása felé tett lépéssel, nem is beszélve egy nemzetközi jogvitákra specializálódott fórum, az Állandó Nemzetközi Bíróság megalkotásával.¹⁶¹ A II. világháború végével az ENSZ Alapokmány született meg, megalakult a hágai Nemzetközi Bíróság, nem is beszélve arról, hogy az emberi jogok fejlődése jelentős mértékben felgyorsult. A bipoláris

¹⁵⁸ Hilpold, Peter [2006]: The Right to Self-determination: Approaching an Elusive Concept through a Historic Iconography, 41-42. o.

¹⁵⁹ Hilpold, Peter [2006]: The Right to Self-determination: Approaching an Elusive Concept through a Historic Iconography, 42-44. o.

¹⁶⁰ Kardos Gábor [2009]: Az önrendelkezés joga és Koszovó függetlensége, 43. o.

¹⁶¹ lásd bővebben: Koskenniemi, Martti [utoljára módosítva: 2011 június]: History of International Law, World War I to World War II

világrend végével szintén komoly jelentős fordulópontról beszélhetünk, hiszen a számos nemzetközi válságnak köszönhetően újabb kérdéskörök jelentek meg a nemzetközi jog területén: nemzetközi büntetőjog, kiberháború kérdése, humanitárius intervenció stb.¹⁶² A népek önrendelkezési joga számára is jelentős fordulópontot jelentett mind a három nemzetközi politikai újrendeződés.

1. Az I. világháború kitörésekor még nem beszélhetünk a népek önrendelkezési jogáról a nemzetközi jogon belül, hiszen az csak 1918-ban merült fel Leninnek és Wilsonnak köszönhetően, s akkor is csak halovány elveket fedezhetünk fel, azonban jelentős fejlődés indul meg ezen a téren: a kérdés felmerül az Állandó Nemzetközi Bíróság esetjogában, másrészt kísérletet tesznek egy kisebbségvédelmi rendszer létrehozására. Mindez úgy történik, hogy azelőtt a klasszikus nemzetközi jog egyáltalán nem rendelkezett ilyen kérdésekről.

2. A II. világháborút követően újabb jelentős fejlődésről beszélhetünk. Belekerült az ENSZ Alapokmányba a népek önrendelkezési joga, amely jelentős hangsúlyt kapott a dekolonizáció kérdéskörében, hiszen megfelelő jogalapot nyújtott arra nézve, hogy a gyarmatok önálló, jogilag egyenrangú államokká válhassanak a többi állammal szemben.¹⁶³

3. A hidegháború végével a népek önrendelkezési jogának kérdésköre további kihívásokkal szembesült. Jugoszlávia felbomlásának egyik legfőbb oka maga a rendszerváltás volt, hiszen ezzel a föderatív állam elvesztette azt a speciális köztes pozíciót a bipoláris világrendben, amelyet kivívott magának. A Badinter-bizottság véleménye a szétszakadásról is egy teljesen új kontextusba helyezte ezt a kérdéskört, jelentős bizonytalanságot okozva ezzel.¹⁶⁴ Ami azonban biztos, hogyha az eddigiekhez hozzánézzük Hilpold érvelését és a fentebb vázolt pontokat, akkor arra juthatunk, hogy a népek önrendelkezési joga ezzel a harmadik fordulattal egy emberi jogi irányt vett, amely a jog értelmezése szempontjából új kapukat nyithat meg.

Ezzel továbbra sem sikerült megcáfolnom azt természetesen, hogy a Badinter-bizottság okfejtése a népek önrendelkezési joga kapcsán elfogadható lenne nemzetközi jogi szempontból. Véleményem szerint az sem hihető azonban – amennyiben figyelembe vesszük a népek önrendelkezési jogának a fejlődését –, hogy páriaként kezeljük a bizottság véleményét, hiszen a jelenlegi tendenciákat elnézve nem egy kitüremkedéssel van dolgunk a népek önrendelkezési jogának testén, hanem sokkal inkább egy új iránnyal, amely habár még nem kikristályosodott, de nem is teljesen elvetendő. Ebben a kontextusban nézve a Badinter-

¹⁶² Lásd bővebben: Koskeniemi, Martti [utoljára módosítva: 2011 június]: History of International Law, since World War II

¹⁶³ Lásd bővebben: Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal

¹⁶⁴ Lásd bővebben: Thürer, Daniel – Burri, Thomas [legutóbb frissítve: 2008 decembere]: Self-Determination

bizottság véleménye felerősített egy tendenciát, amely a későbbiekben csak tovább fokozódik majd. A fentebb felvázolt okfejtéssel pedig az autonómia kérdésköre mint egyéni emberi jog, amely fejlődésben van, nem feltétlenül elvetendő, ez pedig a székely autonómia számára is egy jelzés lehet, és akár hozzá is járulhat ahhoz, hogy Székelyföldet mint területi autonómiát elismerhessék.

6. Konklúzió

Ahogy azt a bevezetőben is írtam, a dolgozat célja az volt, hogy megállapítsa, a nemzetközi jog szempontjából korántsem olyan reménytelen „küldetés” a székely autonómiáért való küzdelem. Ehhez pedig főként a nemzetközi jogforrásokat vizsgáltam meg, ideértve a nemzetközi egyezményeket, a nemzetközi szokásjogot, a bírói esetjogot, valamint a tudósok tanításait.

A logikám egyszerű volt: miután megállapítottam, hogy habár a klasszikus külső és belső önrendelkezési jogi felosztásba nem illeszthető bele az autonómiához való jog, arra jutottam, hogy külön-külön, annak elemeire bontva, mégis levezethető belőle. Ezt követően azt vizsgáltam meg, hogy az autonómiához való jog megillettheti-e a székelyeket. Ehhez három út kínálkozott. 1. Amennyiben állam nélküli etnikumként értelmezzük a székelyeket (ahogy azt az egyik történelmi elmélet is felveti), elérhető számukra az önrendelkezésen keresztül az autonómiához való jog. 2. Amennyiben kisebbségeknek tekintjük a székelyeket (tehát olyan népcsoportnak, amely rendelkezik anyaállammal), akkor a jelenlegi álláspont szerint nem beszélhetünk önrendelkezéshez való jogról, így autonómiához való jogról sem. 3. Amennyiben őslakosként tekintünk a székelyekre, akkor nem kell alkalmaznunk az önrendelkezési jog és autonómia közötti átvezetést, hiszen létezik olyan releváns nemzetközi jogi dokumentum, amely az őslakosoknak biztosítja ezt a jogot. A gond ezzel az, hogy – amint azt már felvázoltam – nincs egy egységes jogi definíció az őslakosokra, valamint, ami ebből a meghatározhatatlanságból fakad, hogy kétséges, miszerint a történelmi elméletek szempontjából minek tekinthető a székelység.

Dolgozatomban igyekeztem egy kevésbé hétköznapi szemszögből megvizsgálni a népek önrendelkezési jogát. A Badinter-bizottság emberi jogi felfogásból közelítette meg a kérdést, amellyel, meglátásom szerint, túlhaladta korát. Természetesen az állásfoglalást megkérdőjelező vélemények továbbra sem megkerülhetetlenek, én mégis azt gondolom, hogy egyáltalán nem egy periferikus elgondolásról van szó. Amennyiben történelmi kontextusba helyezzük a bizottság állásfoglalását, logikusabbnak láthatjuk a gondolkodását, és ezzel új

szemszögből is megvizsgálhatjuk az autonómiához való jog, ezen belül pedig a székelv autonómia kérdéskörét.

Úgy gondolom azonban, hogy habár ilyen eredményekre jutottam, mégis csupán egy szemszögből vizsgáltam meg a kérdést. Mivel az autonómiához való jognak csak alapja a nemzetközi jog, tehát részletszabályokról sem beszélhetünk igazán, így a belső jogi és politikai kontextus dönti el azt, létrejön-e székelv autonómia, és ha igen, az milyen formában fog megtörténni. Fontos megjegyezni itt, hogy nem elég a jogi és politikai kontextust belevenni a „belső körbe”. Ahogy Dr. Varga Attila is rámutatott, a legnagyobb gond talán azzal van, hogy a székelv autonómiáért folyó küzdelem időről időre fellángol, nem válik azonban egy folyamatos égő fáklvává, hanem minden alkalommal alábbhagy. Szerinte a legnagyobb probléma azzal van, hogy, habár minden székelv első öt problémája közt szerepel az autonómia hiánya, mégsem vált ez a mindennapok részévé. Amíg ez nem történik meg, igazi eredményre nem is lehet számítani.¹⁶⁵

Nem hanyagolhatom el azonban azt sem, hogy a dolgozatomban tett megállapítások alapján felvetődnek olyan külső tényezők is, amelyeket érdemes a későbbiekben megvizsgálni. Az Ukrajna kapcsán felmerülő események nemzetközi jogilag is releváns kérdéseket vetnek fel a népek önrendelkezési joga szempontjából. Az Ukrajnában bekövetkező forradalmat követően Oroszország csapatai megszállták a Krím-félszigetet, amely Ukrajnán belül autonómiát élvezett a jelentős orosz, valamint tatár kisebbség miatt. 2014 márciusában, miután az orosz csapatok megszállás alá vonták a félszigetet, az ott élő oroszok népszavazást írtak ki az Ukrajnától való elszakadás kérdéséről és Oroszországhoz való csatlakozásról. A népszavazást annak ellenére megtartották, hogy az ukrán szervek eleve érvénytelennek nyilvánították az, Oroszország azonban a nemzetközi közösséggel szembehelyezkedve azt érvényesnek fogadta el, és határozott arról, hogy visszacsatolják a félszigetet az orosz államhoz. Ezzel egy meglehetősen kényes eset következett be, amely a népek önrendelkezési joga szempontjából is izgalmas témának tűnik.

Úgy vélem, fontos lehet a krími esetet abban a fejlődéstörténeti szempontból alaposabban megvizsgálni, amelyet a Badinter-bizottság esetén bemutattam. Mivel egy igen összetett esetről van szó, izgalmas lehet annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy ez a népek önrendelkezési jogának jövőbeli alakulására milyen hatással lesz majd és mennyiben befolyásolhatja majd annak alakulását és további fejlődését. Talán még izgalmasabb kérdés lehet ennek kapcsán az a kérdés is, hogy a krími eset ezen a fejlődéstörténeti kapcsolathálón

¹⁶⁵ Dr. Varga Attila: Autonómia törekvések Romániában, elhangzott: 2014. március 6., 18:00-19:00

keresztül milyen hatással lesz majd a székely autonómia ügyére. Mennyiben segíthetik, vagy éppen gátolhatják a krími események a székely önrendelkezés ilyen irányú fejlődését? Véleményem szerint ez a kérdéskör további vizsgálatot igényel, és ez továbbra is fenntartja majd az érdeklődést a téma iránt.

Felhasznált irodalom

Előadások

Dr. Hoffmann Tamás – Dr. Molnár Tamás: Nemzetközi jog a gyakorlatban II. szeminárium, 2014. március 5. 13:40-15:10, XY Egyetem

Dr. Hoffmann Tamás – Dr. Molnár Tamás: Nemzetközi jog a gyakorlatban II. szeminárium, 2014. március 12. 13:40-15:10, XY Egyetem

Dr. Varga Attila: Autonómia-törekvések Romániában, 2014. március 6. 18:00-19:00, YX Egyetem

Kemenszky Ágnes: Kelet-Közép--Európa tanulmányok, 2014. március 13. 13:40-17:00, XY Egyetem

Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, 2013. szeptember 17. 08:00-11:00, XY Egyetem

Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, 2013. október 15. 08:00-11:00, XY Egyetem

Kemenszky Ágnes: Nemzetközi válságok a hidegháború után, 2013. október 22. 08:00-11:00, XY Egyetem

Internetes források:

HVG: Székelyek menete: ironizált a román kormányfő az MTI szerint, http://hvg.hu/vilag/20131028_Szekelyek_menete_ironizalt_a_roman_korman, letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

Kitekintő: Európában és Észak-Amerikában is utcára vonultak a székelyekért, http://kitekinto.hu/karpat-medence/2013/10/28/europaban_es_eszak-amerikaban_is_utcara_vonultak_a_szekelyekert/, letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

Kitekintő: Románia: Nem kapnak különleges státust a hagyományos térségek http://kitekinto.hu/karpat-medence/2013/06/18/romania_nem_kapnak_kulonleges_statust_a_hagyomanyos_tersegek/#.

UwpsyvldWJ0, letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

Lipcsey Ildikó: Az autonómia Erdély történetében. A szuverenitás változatai, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_autonomia_erdely_torteneteben_a_szuverenitas_valtozatai/, letöltés ideje: 2014.03.26., 00:19

Pap Szilárd István: Az RMDSZ felvette a kesztyűt régióügyben, http://kitekinto.hu/karpat-medence/2013/03/04/az_rmdsz_felvette_a_kesztyu_regiougyben/#.UwpxCvldWJ0, letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

Parameter.sk: Székelyek menete: Békés tömegdemonstráció, <http://www.parameter.sk/rovat/kulfold/2013/10/27/szekelyek-menete-bekes-tomegdemonstracio>, letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

Pravda [1918. február 21.]: The Revolutionary Phrase, <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1918/feb/21a.htm>, letöltés ideje: 2014.03.26., 00:19

Szatmár.ro: Átalakítás előtt Románia régiói, http://www.szatmar.ro/Atalakitas_elott_Romania_regioi/hirek/56727, letöltés ideje: 2014. 03. 20., 12:45

Tarján M. Tamás: 1437. szeptember 16. – A kápolnai unió létrehozása, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1437_szeptember_16_a_kapolnai_unio_letrehozasa/, 2014.03.21., 12:21

Jogi források:

A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

A Nemzetközi Bíróság Statútuma

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

A Román Népköztársaság Alkotmánya

Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo

Az 1793. évi francia alkotmány

Az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban lévő baráti kapcsolatait és együttműködését szabályozó nemzetközi jogi elvekről szóló 2625. (XXV.) számú nyilatkozata

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata az őslakos népek jogairól

Az ENSZ Alapokmánya

Case Concerning East Timor

Decision of the Council of the League of Nations on the Åland islands including Sweden's protest

Honduras v. Nicaragua Case

Interpretation of the Statute of the Memel Territory

Kréta és Szamosz világítótornyainak ügye
LaGrand Case
Nottebohm Case
Románia Alkotmánya
Rottmann v Freistaat of Bayern, Case C-135/08
Western Sahara Advisory Opinion

Könyvek:

ifj. gróf Andrássy Gyula [1990]: Diplomácia és világháború, Göncöl-Primusz kiadó, Budapest
Beneš, Edvard [1936]: Nemzetek forradalma, 1. kötet, Eugen Prager Könyvkiadó, Bratislava
Bottoni, Stetano [2008]: Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952-1960), Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda
Cassese, Antonio [1999]: Self-determination of peoples: A legal reappraisal, Cambridge University Press, Cambridge
Egyed Ákos [2009]: A székelyek rövid története a megtelepedéstől 1918-ig, Pallas-Akadémia Kiadó, Csíkszereda
Földi András – Hamza Gábor [2010]: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
G. Wells, H. [2004]: The Outline of History: The Roman Empire to the Great War, Barnes & Noble, New York
Halperin, Morton H. – Scheffer, J. David – Small, Patricia L. [1992]: Self-determination in the new world order, Carnegie Endowment for International Peace, Washington
Hannum, Hurst [1992]: Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination, University of Pennsylvania Press, Philadelphia
Kardos Gábor – Lattmann Tamás szerk. [2010]: Nemzetközi jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
Musgrave, Thomas D. [2000]: Self-determination and National Minorities, Oxford University Press, Oxford
Shaw, Malcolm N. [2008]: Nemzetközi jog, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest

Tanulmányok

- Bottoni, Stefano [2008]: A romániai modell sajátosságai: a Magyar Autonóm Tartomány. A Ceaușescu-féle modell, a román államnacionalizmus, http://adatbank.transindex.ro/regio/kisebbssegkutatas/pdf/V_fej_04_Bottoni.pdf
- Castellino, Josha [2009]: Az őslakos népek és a megbocsátás, megbékélés célja a nemzetközi jogban – A visszaható hatály tilalmának kibontása, in: Pro Minoritate, 2009/Ősz
- Elekes Tibor [2006]: Marosvásárhely közigazgatási szerepe a XIV. századtól napjainkig, In: III. Magyar Földrajzi Konferencia, Budapest
- Eplényi Kata [2006]: Székelyek és autonómia – tervek a mérlegen (2002-2006), Régió: kisebbség, politika, társadalom, 17. évfolyam, 3. szám
- Gulyás László [2010]: A tartományi rendszer és a nemzeti kérdés Romániában (1950-1968), Tét XXIV. évfolyam, 3. szám
- Hannum, Hurst [1993]: Self-determination, Yugoslavia and Europe: Old Wine in New Bottles?, in: Transnational Law & Contemporary Problems, Vol 3. No 1.
- Hilpold, Peter [2006]: The Right to Self-determination: Approaching an Elusive Concept through a Historic Iconography, Austrian Review of International and European Law, Volume 11, Issue 1
- Hoffmann Tamás [2006]: Jugoszlávia felbomlása és a népek önrendelkezési joga, avagy a képzelőerő diadala a realitás fölött, in: Dayton, 10 év után, MTA Jogtudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest
- Kardos Gábor [2009]: Az önrendelkezés joga és Koszovó függetlensége, in: Acta Humana, 20. évfolyam, 4. szám
- Kiwanuka, Richard N. [1988]: The meaning of „people” in the African Charter on Human and Peoples’ Rights, in: The American Journal of International Law, Volume 82., No. 1.
- Koskenniemi, Martti [utoljára módosítva 2011 júniusában]: History of International Law, since World War II, <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e714?rskey=weUgtG&result=7&prd=EPIL>
- Koskenniemi, Martti [utoljára módosítva 2011 júniusában]: History of International Law, World War I to World War II, <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e715?rskey=weUgtG&result=9&prd=EPIL>
- Körtvélyesi Zsolt [2009]: Az őslakos népek jogai, in: Pro Minoritate, 2009/Ősz
- Márton János [2004]: Székelyföld területi autonómiája – Konceptiók és esélyek, Kisebbség, 2004, 1-2. sz.

Miklós Zsolt Zakar Andrea [2009]: A belső önrendelkezés dilemmái, Comitatus, 2009/10. szám

Miklós Zsolt Zakar Andrea [2010]: Autonómia: elmélet és gyakorlat, Tér és társadalom, XXIV. évfolyam, 3. szám

Pellet, Jean [1992]: The Opinions of the Badinter Arbitration Committee – A Second Breath for the Self-Determination of Peoples, in: European Journal of International Law, Vol 3. 1992

Suksi, Markku [legutóbb frissítve: 2011 márciusa]: Autonomy, <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1007?rskey=5a9o3i&result=1&prd=EPIL>

Thürer, Daniel – Burri, Thomas [legutóbb frissítve: 2008 decembere]: Self-Determination, <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e873?rskey=8qhcZj&result=2&prd=EPIL>